

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Första kammaren. Nr 27.

Onsdagen den 10 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades fem protokollsutdrag för förmiddagssammanträdet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för höjande af musiklifvet i Sverige jämte en i ämnet väckt motion,

nr 72, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i en med fältläkarkårens omorganisation sammanhängande fråga,

nr 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående viss förmån för revisionssekreterare, som utnämnes till hofrättsråd, i fråga om ålderstillägg å hofrättsrådslönen samt en i ämnet väckt motion,

nr 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående visst förklarande i fråga om försäljning af fastigheten nr 19 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm,

nr 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter Ulrika Dorotea Tillman och Hedvig Sofia Tillman,

nr 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter lägenhetsägaren Karl Andersson från Katrinelund å Sala stads område,

nr 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning af medel till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder jämte i ämnet väckta motioner,

nr 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande af ett egnahemssambälle för statstjänstemän å kronoegendomen $1\frac{1}{8}$ mantal Mörby nr 1 i Danderyds socken af Stockholms län,

nr 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af särskildt rekryteringsbidrag för fyllande af 1912 års stater,

nr 80, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen af en underofficerskåren vid Gottlands infanteriregemente tillhörig byggnad å Visborgs slätt,

nr 81, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af behållning å extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.,

nr 82, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt officers- och underofficerskårer, hvilka åsamkas förlust i afseende å en del dem tillhöriga byggnader å mötesplatser,

nr 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till anläggande å flottans varf i Karlskrona af ett förrådshus med cisterner för råolja m. m., och

nr 84, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i staten för ordinarie tjänstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa;

bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 20 § i förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.;

lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående biografföreställningar, och

nr 49, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen; äfvensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra majorsbostället Roxtorp nr 1 i Östergötlands län,

nr 97, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre till förra fanjunkarbostället Öfra Ryr nr 1 i Göteborgs och Bohus län hörande lägenheter,

nr 98, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra kompanichefsbostället Klefva nr 1 med Klefmyr eller Hetseröd nr 1 i Göteborgs och Bohus län,

nr 99, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre lägenheter från förra fanjunkarbostället To-starp nr 1 i Kristianstads län,

nr 100, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af den under Starby kungsladugård i Östergötlands län hörande utjorden Djurängen nr 1 eller Herrängen,

nr 101, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ägoutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag,

nr 102, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstelöjtnantsbostället Kungs Norrby kungsgård i Östergötlands län,

nr 103, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående disposition af förra majorsbostället Hammar nr 1 i Värmlands län jämte en i ämnet väckt motion,

nr 104, i anledning af återremiss å jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län, jämte en i ämnet väckt motion,

nr 105, i anledning af väckt motion om rätt för ägare till kronolotshemman att verkställa afsöndring från hemmanet, och

nr 106, i anledning af dels väckta motioner i fråga om norrlandsfiskarens fiske- och bostadsrätt, dels väckt motion om främjande af skärgårdsbefolkningens egna hemsörelse.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 3 och 5 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, innefattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Mom. a)–c).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. d).

Lades till handlingarna.

Punkterna 3–15.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkterna 17–19.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

Kungl. Maj:t hade i punkt 19 af femte hufvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1912 ett anslag af 4,750,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena (nr 62) inom Första kammaren af herr *E. Beckman* m. fl. och den andra (nr 222) inom Andra kammaren af herr *K. Staaff* m. fl., hade hemställts, att Riksdagen behagade afslå Kungl. Maj:ts framställning om anslag af 4,000,000 kronor till påbörjande af en ny pansarbåt.

Vidare hade herr *H. Wijk* i en inom Andra kammaren väckt motion (nr 261) hemställt, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 1 i den mån den rörde anslag till påbörjande af en 1:a klassens pansarbåt, ville besluta att till en fond för nybyggnader åt flottan, att användas på sätt Riksdagen ägde att framdeles bestämma, på extra stat för år 1912 anvisa ett anslag af 2,500,000 kronor.

Ytterligare hade herr *A. J. Christiernson* i en inom Andra kammaren väckt motion (nr 144) hemställt, att Riksdagen måtte afslå Kungl. Maj:ts framställning under femte hufvudtiteln om ett anslag af kronor 4,000,000 för påbörjandet af en 1:a klass pansarbåt.

Utskottet hade i denna punkt på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, med afslag å herr *E. Beckmans* m. fl. motion

nr 62, herr K. Staffs m. fl. motion nr 222, herr H. Wijks motion nr 261 och herr A. J. Christiernsons motion nr 144, måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1912 ett anslag af 4,630,000 kronor.

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

Reservation hade afgifvits af herrar *J. T. Larsson, F. Berg, A. Wiklund, F. W. Thorsson, P. Olsson, K. V. Rydén, E. A. Nilson* och *C. G. Thor*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte besluta,

(Forts.)

a) att Riksdagen med afslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning i hvad den afsåge ett anslag af 4,000,000 kronor för påbörjandet af en 1 kl. pansarbåt, men med bifall till framställningen i öfrigt måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1912 ett anslag af 750,000 kronor;

b) att herr Wijks förenämnda motion, såvidt den afsåge anvisande af ett anslag till en fond för nybyggnader åt flottan af 2,500,000 kronor, må af Riksdagen afslås, samt

c) att herr E. Beckmans m. fl. motion nr 62, herr K. Staaffs m. fl. motion nr 222, herr H. Wijks motion nr 261 och herr A. J. Christiernsons motion nr 144 måtte vid bifall till hvad under mom. a) och b) föreslagits anses vara till fullo besvarade.

Herr Larsson, Jacob: Vid behandlingen af statsutskottets betänkande nr 24 med anledning af den socialdemokratiska riksdagsgruppens motioner om vissa åtgärder i syfte att nedbringa kostnaderna för försvaret har Riksdagens Andra kammare genom sitt beslut att bifalla utskottets hemställan, men med den motivering, som innefattades i en vid betänkandet fogad reservation, afgifven af utskottets sex liberala ledamöter, anslutit sig till den allmänna åskådning i försvarsfrågan, som angafs i den nämnda reservationen, och afven till de riktlinjer med afseende å försvarsfrågans lösning, som reservationen upptog. Bland dessa riktlinjer intogs främsta rummet af ett kraf på en ny och allsidig utredning af försvarsfrågan. I denna utredning borde också ingå en granskning af de båda försvarsgrenarnes inbördes ställning, sjöförsvarets och landtförsvarets olika uppgifter för det gemensamma ändamålet. Att innan en sådan utredning ägt rum bifalla Kungl. Maj:ts förslag att nu bevilja det första beloppet till byggande af en ny pansarbåt ha statsutskottets liberala ledamöter icke kunnat vara med om, utan därför i enlighet med den vid betänkandet fogade reservationen yrkat afslag å Kungl. Maj:ts framställning.

I det anförande till statsrådsprotokollet, som vidfogats Kungl. Maj:ts proposition nr 2 till innevarande Riksdag, har hans

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

excellens statsministern förklarar, bland annat, den nu förevarande framställningen åsyfta ett ämne, som vore ur militärteknisk synpunkt så utredt, att någon vidare utredning därom icke tarfvades. Därför har hans excellens ansett, att denna fråga nu borde, oafsedt alla öfriga därmed sammanhängande frågor, som behandlats af försvarskommittén, föreläggas Riksdagen till pröfning. Hans excellens har ju gjort sig känd för något, som jag antager han själf anser vara honom till berömmelse, en viss smartness i sin politik, och man får väl fatta som ett uttryck därför, att hans excellens i det nämnda yttrandet till statsrådsprotokollet sökt att framställa förslaget att bygga en ny pansarbåt af F-typ såsom något, hvilket ju egentligen icke innebure ett steg utanför hvad vi hittills varit vana vid. Det vore något, som kunde mycket väl inpassas inom den ram, som Riksdagen hittills tycktes hafva anvisat för nyanskaffning till flottan. Hans excellens kunde hafva tillagt ett annat motiv, såsom kanske något mera afgörande, nämligen att det sannolikt nu är det sista tillfället, som erbjuder sig att få ett anslag af denna beskaffenhet, af denna omfattning och med dessa vidtgående konsekvenser bifallen på samma sätt, som den af honom omnämnda ramen tillkommit. Jag behöfver nämligen endast erinra om de omständigheter, som voro förknippade med beslutet vid 1896 års riksdag om anvisande af något öfver 11 miljoner kronor och vid 1899 års riksdag om anvisande af något öfver 13 miljoner kronor till nybyggnader för flottan.

Det är, som jag säger, sannolikt sista gången, som ett sådant försök kan komma att lyckas, och därför var det ju ett visst skäl för regeringen att vid denna riksdag framlägga detta förslag, fastän, oafsedt den militärtekniska sidan, om hvilken jag alls icke vill yttra mig, utredningen i öfrigt måste för den, som vill vara opartisk, te sig i allra högsta grad otillfredsställande. Departementschefen har också funnit sig böra på sid. 120 i den kungl. propositionen på förhand rikta sig mot en väntad invändning, att införandet af F-typen skulle innebära en afvikelse från de grundprinciper, som förut varit rådande vid flottans utveckling under de sista årtiondena. Departementschefen försäkrar, att så ingalunda är förhållandet. Det är endast en fortsättning af samma linjer, som inslogos vid Svea-typens införande. Det har nog varit behöfligt, att departementschefen på detta sätt sökt lugna dem, som möjligen befarat, att bakom F-typen, d. v. s. den ena båten af F-typen, som nu föreslagits, låge något af vida större innebörd och med mycket mera vidtgående konsekvenser.

Om man icke kan känna sig så fullständigt lugnad af departementschefens förklaring, torde det vara ganska ursäktligt, i synnerhet vid det förhållandet, att en reservant inom försvarskommittén tyckes hafva gjort sig skyldig till alldeles samma

missuppfattning, om nu här föreligger en missuppfattning. Om man läser i försvarskommitténs betänkande, hvad chefen för flottans stab i sitt förslag af den 18 oktober 1906 yttrat om kustflottans uppgifter, och hvad kommittén yttrat i samma syfte, kan man svårligen komma ifrån att inrymma ett visst fog åt den omnämnde reservanten, general Bildt, då han påstår, att kommittén gjort uttalanden, som i viss mån skulle omlägga de uppgifter, som hittills ställts på flottan. Han pekar på, att med de uppgifter, som försvarskommittén uppställt för flottan, det skulle krävas, att vår flotta utväxte till en verklig slagflotta. Samma reservant inlåter sig också på en kritik af försvarskommitténs resonemang angående flottans och härens inbördes förhållande och pekar på, huruledes kommittén afmätt försvarsmedlen, så att för afvisandet af en landstigning — och detta skulle ju vara den främsta uppgiften för vår flotta — väl liten vikt lagts vid armén och väl stor vid kustflottan, medan åt lokalstyrkorna tillmätts väl liten betydelse och äfven sådan materiel, som icke vore den lämpligaste. Det är ju en ganska skarp kritik af försvarskommitténs uttalanden angående flottans uppgifter, och jag är förvissad om, att den uppfattning, som kommit till synes i general Bildts reservation, nog omfattas af ett mycket stort antal personer här i landet. Man ställer sig ganska mistrogen mot de lugnande försäkringarna, att det här endast skulle gälla att ånyo upptaga arbetet på en *omsättning* af den redan befintliga fartygsmaterielen. Mot departementschefens mycket försiktiga och mycket väl affattade uttalanden till statsrådsprotokollet, pekar försvarskommitténs betänkande odisputabelt på, att man genom ett bifall till Kungl. Maj:ts nu framlagda proposition verkligen komme att slå in på en ny väg i fråga om vårt krigsfartygsbyggande. Det kan icke vara tillrådligt efter min mening, att man på detta sätt i blinda beslutar något, som kan draga med sig konsekvenser, hvilka icke för närvarande kunna af Riksdagen öfverskådas.

Men äfven om man nu ville utgå från, att det här endast gällde en omsättning och förnyelse af den redan befintliga pansarbåtsmaterielen, måste man i allt fall ställa sig betänksam mot förslaget. Då departementschefen på sid. 116 i propositionen uttalar sig om de olika typer för sjögående pansarfartyg, mellan hvilka vi skulle hafva att välja, yttrar han, sedan han afvisat all tanke på, att vi skulle inlåta oss på byggandet af pansarfartyg af den storlek och den styrka, som skulle kunna upptaga täflan med främmande nationers stora pansarfartyg, att vid valet af den typ, som kunde anses lämplig för oss, såsom afgörande faktor hänsyn borde tagas därtill, att kostnaderna för hvarje fartyg icke blefve större, än att *flottans fartygsmateriel i sin helhet* kunde erhålla en lämplig sammansättning. Nu har

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

naturligtvis departementschefen ansett, att en kostnad på 12 miljoner kronor för hvarje pansarfartyg är en sådan kostnad, som medgifver en lämplig sammansättning af flottans fartygsmateriel i dess helhet. Och man bör ju vara böjd för att antaga, att departementschefen haft från hans synpunkt goda skäl för sin uppfattning. Men då man begär, att Riksdagen skall bevilja medel till byggande af denna för våra förhållanden mycket dyra pansarbåt, synes mig i allt fall en viss hänsyn till Riksdagen hafva bort medföra, att det också lämnats Riksdagen tillfälle att se en fullständig plan öfver den sammansättning af fartygsmaterielen i dess helhet, som departementschefen anser vara för våra förhållanden lämplig. Det är ju alldeles uppenbart, att man icke kan bedöma, huruvida 12 miljoner kronor är en kostnad, som är för våra ekonomiska förhållanden tillräddig, med mindre man vet, huru många pansarfartyg af denna cert, som man verkligen afser skola ingå i flottans fartygsmateriel, och vidare sammansättningen af flottans fartygsmateriel i öfrigt, proportionen mellan de olika delarne däraf. En sådan plan föreligger alldeles icke, det nämnes i den kungl. propositionen icke ett ord därom, och jag har förgäfvat sökt att någon annanstädes erhålla upplysning, huru man tänkt, att vår flottas fartygsmateriel i dess helhet skall vara sammansatt. Jag tillåter mig därför betvifla, att någon sådan plan för närvarande finnes, och jag har skäl för det betviflandet i det ytterligt knapphändiga sätt, hvarpå försvarskommittén affärdat detta mycket viktiga spörsmål. Försvarskommittén yttrar sig nämligen alls icke om den definitiva sammansättningen af vår flottas fartygsmateriel i dess helhet. Den anser, att vi kunna under perioden 1912—1919 afse omkring 50 miljoner kronor till nybyggnad af krigsfartygsmateriel, däraf omkring 35 miljoner kronor till 1:a kl. pansarbåtar, omkring 5 miljoner kronor till jagare och omkring 8 miljoner kronor till torped- och undervattensbåtar m m., men en fullständig flottbyggnadsplan har kommittén icke framlagt.

Planen bör naturligtvis icke upptaga endast det antal fartyg af olika slag, som bör ingå i flottans fartygsmateriel. Den bör också upptaga en bestämd plan för ersättningen. Vi hafva fått veta, att man bör beräkna lefnadsåldern för en pansarbåt i första linjen till 20 år, för en pansarkryssare till 20 år, för en jagare till 16 år, för en första klass torpedbåt till 16 år o. s. v. Men allt detta är naturligtvis frågor, som böra finnas upptagna i en fullständig plan, där man skall kunna öfverblicka det hela. Det är väl så mycket mer påkalladt att fordra en sådan plan, som den inom andra land anses vara af den vikt, att man till och med i lag fastslår flottbyggnadsplanen. Den enda tillstymmelse till icke en plan, men ett slags tabellarisk redogörelse

för de olika fartygssiagen, som skulle ingå i flottans materiel i dess helhet, och det olika antalet af hvardera slaget, är den, som återfinnes på sid. 60 i försvarskommitténs betänkande, men jag betviflar, att någon verkligen kan tillmäta den där tabellen någon vikt och betydelse af att vara en verklig nybyggnadsplan. Och det gör ju heller ingen, hvarken hans excellens statsministern eller departementschefen eller ens statsutskottets majoritet. Det är ju endast fråga här att bevilja 12 miljoner till byggande af en F-båt och att däraf anvisa 4 miljoner kronor för år 1912, och detta säges ju ligga inom den ram, som man hittills ansett vara lämplig. Men det kan nog råda olika meningar, huruvida man verkligen på den vägen kan hålla sig inom denna ram. Försvarskommittén har beräknat, att vi under åren 1912—1919 skulle afse årligen 6,2 miljoner till nybyggnad af krigsfartygsmateriel. Det är ganska svårt att säga hvilken den hittills varande ramen i verkligheten varit, ty anslagen hafva varit ganska skiftande, men den angifves till ungefärligen 5 $\frac{1}{2}$ miljoner årligen, således icke obetydligt mindre. Nu anser man, att ett pansarbåtsbyggande enligt regeringens förslag skulle falla inom ifrågavarande ram. Jag har med ledning af förut nämnda tabellen på sid. 60 i försvarskommitténs betänkande gjort en liten beräkning, hur det skulle ställa sig. Jag vill förutskicka, att det är ingenstädes sagdt, huru många F-båtar vi verkligen skulle behöfva, endast så mycket får man veta, att vid förnyande af den nuvarande pansarbåtsmaterielen man icke kan ersätta fartyg med fartyg, utan måste afse något mindre antal F-båtar såsom ersättning för de nuvarande första klassens pansarbåtar, i den mån dessa öfverföras till andra linjen. Och det har antydts, att man skulle hafva att räkna med inalles 8 F-båtar. Siffran är ju alldeles icke exakt, utskottet har varit så försiktigt, att det placerat den där åttan inom parentes, och huru det i verkligheten kommer att ställa sig, därom vet man i själfva verket ingenting. Men om man utgår från denna siffra 8 samt att dessa 8 F-båtar skulle motsvara våra nuvarande 12 första klassens pansarbåtar, skulle man komma till en årlig förnyelsesiffra, som öfverstiger 9 miljoner kronor, därest man lägger till grund anskaffningskostnaden för vår nuvarande flottmateriel och den beräknade anskaffningskostnaden för pansarbåtar af F-typ samt den lifslängd för materielen i första stridslinjen, angående hvilken man fått uppgift i försvarskommitténs betänkande.

Jag räknar då 8 stycken första klassens pansarbåtar af F-typen à 12 miljoner, tillhoppa 96 miljoner; en första klassens pansarbåt beräknas hafva en lifslängd i första linjen af 20 år och således utgör den årliga omsättningskostnaden $\frac{1}{20}$ af 96 miljoner d. v. s. 4,800,000 kronor. Vidare en pansarkryssare, 7 miljoner. Det ställes visserligen i utsikt, att, med pansarbåtar

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfartygsmateriel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

af F-typ, vi ej skulle behöfva bygga några flera pansarkryssare, men det får man väl taga med en viss reservation — vi veta ju, att när det är fråga att få igenom stora anslag af denna art, förespeglas det alltid, att åtskilligt kan inbesparas från annat håll, men inbesparingarna uteblifva sedan i regeln. Jag anser mig därför böra räkna en pansarkryssare som minimum. Den anses också hafva en lifslängd af 20 år i första linjen, det blir alltså 350,000 kronor om året; vidare 24 jagare à 1,300,000 kronor, tillhopa 31,200,000 kronor motsvara med en lifslängd af 16 år i första linjen en förnyelsekostnad af 1,950,000 kronor årligen; 30 första klassens torpedbåtar à 435,000 kronor, tillhopa 13,050,000 kronor, och med en lifslängd af 16 år, en årlig förnyelsekostnad af 815,000 kronor; 14 andra klassens torpedbåtar à 230,000 kronor, tillhopa 3,220,000 kronor, beräknade endast för andra linjen och med en lifslängd af 20 år, kräfva en förnyelsekostnad af 161,000 kronor årligen; 2 minfartyg à 1,800,000 kronor, beräknade hafva en lifslängd af 20 år, kräfva alltså årligen 180,000 kronor, samt slutligen 21 undervattensbåtar à 800,000, tillhopa 16,800,000 kronor, motsvarande efter en lifslängd, som jag tror är något väl styft tilltagen, af 20 år, 840,000 kronor årligen. Jag kommer då till en förnyelsekostnad af 9,096,000 kronor, däri likväl icke inberäknats ett öre för förnyelse af sådan materiel som verkstadsfartyg, depåfartyg för undervattensbåtar samt åtskillig annan flottmateriel. Jag skulle tro, att försvarskommittén, som ju visserligen begränsat sig till tiden intill år 1919, har räknat väl sangviniskt, då den trots oss kunna komma undan med en årlig förnyelsekostnad af 6,2 miljoner. Vi komma nog i fortsättningen upp till 10 miljoner och därutöfver.

Det är ytterligare en brist i utredningen, som man icke får bortse från, då det gäller att nu anvisa den första handpenningen på F-båten. Det är icke endast till byggnadskostnaden, som man i detta sammanhang får taga hänsyn. En fråga, som står i mycket nära samband med fartygsanskaffningsfrågan, är frågan om underhåll och bemanning. Den frågan har försvarskommittén, såvidt jag kunnat finna, lämnat alldeles öppen, och utskottet gör detsamma. Men utskottet har i allt fall haft en viss känsla af att man måste något berö:a denna fråga och därför har utskottet på sidan 27 i betänkandet strukit under en del af hvad försvarskommittén därom yttrat. Utskottet säger: »För utskottet företedda öfverslagsberäkningar hafva lämnat till resultat, att genom införandet af fartyg af F-typ vår pansarflottas stridsvärde äfven kan afsevärdt höjas utan ökande af de årliga kostnaderna för dess underhåll och bemanning»; men utskottet har därjämte ansett, att det uttryckligen bör påpekas »önskvärldheten af att denna fråga så ordnas, att antalet första klassens pansarbåtar i andra stridslinjen, för hvilka stambemanning

och underhåll afses, icke blifver så stort, att någon nämnvärd ökning af de årliga kostnaderna för pansarflottans underhåll och bemanning föranledes däraf, att nya fartyg tillföras första stridslinjen i stället för sådana, hvilka öfverföras till andra stridslinjen».

Det är alldeles icke någon ekonomiskt oväsentlig fråga denna om underhåll och bemanning, den är tvärtom mycket viktig, och jag kan icke komma ifrån att det hade hört med till utredningens fullständighet, att äfven denna fråga upptagits och noggrant utredts i samband med den fullständiga flottbyggnadsplan, som bort föreligga, då det nu begäres, att man skall inlåta sig på ett företag af så vidtgående omfattning.

Jag kan således icke finna annat, än att uti det skick, hvori frågan nu ligger, Kungl. Maj:ts proposition icke bör af Riksdagen bifallas. Att den kommer att bifallas af denna kammare, det tror jag nog att vi ha klart för oss litet hvar, och det är väl icke så osannolikt, att denna pansarbåt äfven lyckligen skall klara svårigheterna vid en blifvande gemensam votering. Men det kommer en dag härefter, det är min tro, att det här bör erinras därom. Det har uti ett annat sammanhang och på ett annat ställe sagts, att om regeringen lyckas få igenom F-båten, kommer säkerligen aldrig någon ny F-båt att af regeringen begäras. Därom tillåter jag mig icke hafva någon mening; men jag är alldeles öfvertygad om att, äfven om denna F-båt skulle segra vid den gemensamma voteringen, någon ny F-båt icke kommer att af svenska Riksdagen beviljas. Ty när den tiden kommer, är nog den parlamentariska situationen heit annorlunda än nu, och jag tycker, att det borde bjuda till en viss betänksamhet för den nu sittande Riksdagen, som ju dock själf underkänt hittills varande grunderna för sin sammansättning och lagt nya grunder, på hvilka komma att bildas nya kamrar. Att då vid denna den sista riksdagen i perioden begagna den tillfälliga öfvermakt i den gemensamma voteringen, hvaröfver regeringen nu kan föfoga, för att pressa fram denna F-båt, kommer säkerligen att medföra följder, hvilka den nuvarande Riksdagen skulle helst sett att de icke framkallats. Jag vill erinra om att vi ha ett anslag på fjärde hufvudtiteln, hvilket för icke så många år sedan drefs igenom på den gemensamma voteringens väg och emot en stark opinion inom Andra kammaren, det var anslaget till anskaffning af haubitzbatterier. Vid hvarje följande riksdag, sedan detta anslag beviljats, har inom Andra kammaren yrkande gjorts på vägran att anvisa fortsättning på detta anslag. Majoriteten i Andra kammaren har ju i alla fall lojalt anvisat hvad som begärts, men det är ett tecken, som man icke bör förbise, att detta yrkande på vägran att anvisa vidare anslag dock samlat en minoritet af ganska stor styrka och en minori-

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

tet, som, om jag icke misstager mig, vuxit för hvarje riksdag. Det är icke uteslutet, att en liknande situation kan komma att inträffa i afseende å pansarbåtsanslaget, men med säkerhet kan det antagas, att om denna beviljas, så — icke kommer det att på den gemensamma voterings väg genomdrivas anslag till flera F-båtar. Det tillkommer det väljande folket i höst att uttala sin mening om denna F-båtspolitik, och jag tviflar icke på att det kommer att göra det med eftertryck.

Jag tillåter mig yrka afslag å utskottets betänkande och bifall till den af mig m. fl. vid betänkandet fogade reservation.

Friherre Falkenberg: Bland de skäl, som motståndarne till denna s. k. F-båt anföra, har varit, *dels* att båten skulle vara en ny typ, som skulle införas vid flottan, *dels* att typen icke skulle vara tillräckligt utredd, *dels* att dess artilleri — hvad det grufsta angår — skulle vara för svagt, *dels* att deplacemetet skulle vara för stort, och slutligen att båten skulle vara för dyrbar. Dessa anmärkningar skall jag be att i störta korthet få bemöta.

Hvad först beträffar att båten skulle vara en ny typ, som skall införas vid flottan, vill jag på det bestämdaste tillbakavisa denna anmärkning. Ty genom att införa F-typen har man icke gjort ett språng ut i det okända, utan man har konsekvent utvecklats den typen ur 1901 års typ, Oscar II. Man har visserligen därvid tillgodogjort sig de förändringar och förbättringar, som teknik och erfarenheterna från senaste sjökrig medfört.

Hvad åter beträffar den frågan, att F-typen icke skulle vara tillräckligt utredd, skall jag be att få med några ord söka vederlägga afven detta. Men jag skall först be att få anföra de hufvudsakliga fordringar, som redan 1906 års typsakkunnige uppställde på egenskaperna hos ett sjögående pansarfartyg, och som nödvändiggjorde en afsevärd utveckling af vår senaste pansarbåtstyp, Oscar II. En granskning af dessa egenskaper visade nämligen behovet af en högre fart, en kraftigare artilleribestyckning, ett mera utsträckt pansarskydd och en större grad af sjöduglighet. Torpedbestyckningen borde utgöras af minst 2 st. 45 cm. undervattenstuber, och propellermaskineriet borde vara turbinmaskiner — allt detta dock med bibehållen förmåga att kunna begagna skärgårdarnas militärlednät. Genom att nu gifva typen dessa angifna hufvudegenskaper, kunde det göras en sammansmältning af 1 kl. pansarbåt och pansarkryssare, hvilket vore ur ekonomisk synpunkt synnerligen fördelaktigt. Den föregående talaren förordade också en sammansmältning af våra nuvarande pansarbåtar och pansarkryssare. Och förhållandet är nu, att den nu ifrågavarande båten utgör en sammansmältning af dessa båda typer.

Jag vill nu öfvergå till de olika typutredningarna och i allmänna drag granska desamma. Enligt de nyssnämnda allmänna förutsättningarna uppkonstruerades redan af 1906 års typsakkunnige en typ, som här benämnes A och hade 21 knops fart. Den betingade ett pris af 13,4 millioner. 1907 års försvarskommitté begärde först en utredning om, hvilka förändringar denna typ skulle undergå, för att farten skulle kunna uppbringas till 23--24 knop, äfvensom hvilken ökning i kostnaderna däraf skulle föranledas. Den typen betecknas i det följande med B och betingade ett pris af 13,7 millioner. Vidare begärde försvarskommittén en utredning om kostnaderna för en pansarbåt af den typ, som 1901 års kommitté betecknade med nr 3, men med en del ändringar i bestyckningen och maskineriet. Och den typen benämnes här D-typen och kostade 8,3 millioner, men den hade en fart af endast 18 knop. Och slutligen begärdes en utredning om kostnaderna för en pansarbåt med två stycken 30,5 cm. kanoner i enkeltorn, med några olikheter i pansaret, men för öfrigt lika Oscar II-typen. Den hade äfven den endast 18 knops fart. Denna typ benämndes E-typen och kostade 9,5 millioner. Sedan nu dessa tre utredningar inkommit till 1907 års försvarskommitté och visat, att anskaffningskostnaderna för B-typen med 23 knops fart uppginge till 13,7 millioner och således var alldeles för dyrbar, samt att farten hos de andra två typerna var alldeles för otillräcklig, hemställde försvarskommittén i skrifvelse om en ny utredning angående hvilka ändringar lämpligen borde vidtagas med typerna D och E för att få farten upp till 23 knop med normalt kolförråd, äfvensom utredning angående bemanning och kostnaderna för de sålunda ändrade typerna. De villkor, som vidare uppställdes för de nya typerna, voro: att fartygen icke finge bli större, än att de kunde intagas i dockorna i Stockholm och vid Lindholmens varf i Göteborg, och att manöverförmågan icke blefve sämre, samt att 55 mm. kanonerna på E-typen, om så blefve lämpligt, skulle utbytas mot andra kanoner af ungefär samma vikt. De förslag, som med anledning häraf utarbetades, betecknas i det följande med D¹ och E¹.

I samma nyssnämnda skrifvelse begärde slutligen försvarskommittén en utredning om kostnaderna för sjögående pansarfartyg, afsedda i hufvudsak för en strategisk defensiv, under förutsättning att deras anskaffningskostnader uppginge: *i ena fallet* till ungefär samma belopp som för D och E med 23 knop, och hvilka i det följande betecknas med D² och E², och *i andra fallet* till ett något högre belopp än förslaget E med 23 knop, för att utröna, huruvida med en sådan ökning af kostnaderna en typ med afsevärdt högre stridsvärde än de öfriga typerna

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(För:s.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

kunde erhållas. Och genom den utredningen kom man slutligen fram till F-typen.

Innan jag öfvergår till en jämförande kritik af dessa typer, skall jag be att få nämna ett par ord om den reservation, som amiral Sidner vidfogat försvarskommitténs betänkande. Han yttrar sig där hufvudsakligen om landets ekonomiska bärkraft och har sina funderingar om kostnaderna för denna båt, och huru landet skall kunna bära densamma. Och detta kan ju i och för sig vara lofvärdt, men hela hans reservation, som är 5 sidor lång, upptager endast en kortare bit för att klargöra själfva båten.

Dessa hans ekonomiska funderingar hafva helt och hållet bortskymt de sjömilitära krafven, och han slutar med att föreslå till antagande D¹-typen, hvilken af de flesta sakkunniga helt och hållet utdömts och ansetts vara behäftad med de flesta felen. Vidare säger amiral Sidner, att typen F är för stor, och att den ej kan gå igenom Kalmar sund och inte genom samtliga militärleder, som nuvarande pansarbåtar kunna passera. Därvid är dock att märka, att enligt utlåtande från chefen för marininstaben samtliga de militärleder, i hvilka D¹-typen kan framgå, äfven äro användbara för F-typen. Och hvad Kalmar-sundsfrågan beträffar, är den farleden användbar hvarken för D¹ typen eller F-typen. För öfrigt torde icke någon befälhafvare på en pansarbåt under orostider riskera att löpa in i Kalmarsund, där segelrännan endast är 80 meter bred, och där han af en något så när påpasslig fiende kan riskera att bli instängd och alldeles tillintetgjord.

Jag skall na be att med några få ord få anställa en jämförande kritik mellan de olika pansarbåtarna. — Om herrarna äro i tillfälle att följa med, så finnas de alla upptagna på sid. 102 i den kungl. propositionen. — Hvad då först D¹-typen beträffar — det är den, som är af amiral Sidner förordad — så har denna båt endast två stycken svåra kanoner, och dessa äro 25.4 cm. kanoner; man anser, att dessa kanoner äro för få till antalet och att deras pansarbrytande förmåga är för liten. Jag vill härvid erinra om, att alla sakkunniga äro ense om, att det minsta antal grofva kanoner, som kan få förekomma på en 1 kl. pansarbåt, är 4 kanoner, och att bepansringen bör vara utsträckt vattenlinien rundt. Vidare har denna typ 4 st. 19.4 cm. kanoner. Däröfver torde icke vara annat att säga, än att kaliber 19 och 25 ligga hvarandra väl nära. Vidare har denna typ bland de typer, som här äro föreslagna, det betänkliga felet, att den icke är bepansrad vattenlinien rundt. Skälet, hvarför de sakkunniga hålla på, att båten skall vara bepansrad vattenlinien rundt, är, att man från rysk-japanska kriget fått den erfarenheten, att, då man skjuter med 15 cm. kanoner och högre kalibrar

och därvid använder brisantprojektiler, så euorma hål i sidorna flåkas upp, att man icke kan bota skadan, utan båtarna sjunka. Ett pansar däremot kan visserligen genomskjutas, men hålen äro åtskilligt lättare att täppa, ty de bli åtminstone icke större än det hål, som själfva projektilen gör i pansaret. Vidare ha vi båten E¹. Den har samma fel som föregående. Den har endast två 30.5 cm. kanoner. Det är visserligen en vinst, att det är gröfre kaliber, men då man är ense om, att man för inskjutningen måste ha två kanoner, för att skotten skola kunna aflossas tätare efter hvarandra, så är det en stor brist. Således, det är 2 kanoner i stället för 4. Vidare är pansaret för svagt, särskildt på midten, där det är 150 cm. D²-typen har 4 st. 25.4 cm.-kanoner. De äro för svaga. Likaledes är bepansringen för svag. Sedan ha vi E²-typen. Där är pansaret för svagt, och dessutom har den, liksom äfven närmast föregående, det felet, att den har endast 21 knops fart. Slutligen ha vi F-typen, som man anser, att man lyckats få upp såväl med afseende på bestyckningen — den har 4 st. 28 cm. kanoner — som med afseende å bepansringen — som är fullständig och har tillräcklig tjocklek — och farten är 22.5 knop. Typen är sålunda så godt som alla ense om, att det är den rätta. Och hvad ordentliga och fullständiga utredningar beträffar, så torde man väl få lof medgifva, att de borde vara tillräckliga, ty det är dock icke mindre än 9 typer, som utkonstruerats.

Jag öfvergår nu till behovet af en ny pansarbåt. En pansarbåts lifslängd anses vara cirka 30 år, hvaraf 20 i första och 10 i andra stridslinien. Skall nu icke kustflottan försvagas, måste den omsättas på ungefär 20 år. Vår nuvarande pansarflotta är byggd åren 1883—1905, sålunda på 23 år. Det kräfves 3 å 4 år för att bygga en pansarbåt, och om således Riksdagen år 1911 beviljar medel till en sådan, så blir båten icke färdig förr än år 1915. Då fylla våra 3 äldsta pansarbåtar resp. 29, 24 och 22 år, och stå ändå kvar i första stridslinien, men borde väl då anses för gamla. Åren 1917 och 1919 fylla de därpå följande 3 pansarbåtarna 20 år. Och med detta för ögonen har det väl varit en absolut skyldighet för såväl regeringen som de ansvarige inom flottan att komma med ett ordentligt förslag till pansarflottans underhållande.

Det har äfven gjorts anmärkning mot det gröfre artilleriets pansarbrytande förmåga å denna båt. Men att inom Riksdagen börja en dispyt om en kaliberfråga, anser jag vara temligen hopplöst, utan få vi väl med förtroende öfverlämna den frågan åt våra sakkunniga. Men då motståndarna till F-båten på sista tiden framdragit det skälet, att 28 cm. kanoner icke skulle vara tillräckligt pansarbrytande, måste jag yttra några ord därom. Vid bedömandet af de svåra kanonernas kaliber måste man taga

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

hänsyn till, bland annat, huru tjockt pansar våra befarade motståndare hafva på sina stora fartygs mest vitala delar, huru långa stridafstånden äro, som numera förekomma, samt möjligheten för våra egna pansarbåtar att komma fram i våra skärgårdar. Då vill jag säga, att ännu finnes ingen af våra grannar, som har så tjockt pansar å sina stora skepp, att icke 28 cm. kanoner genomslå detsamma, med någorlunda rakt anslag på de längsta stridafstånd, som i allmänhet lära förekomma, eller omkring 8.000 meter, och med snedt anslag på afstånd af 7.000 meter. Men härvid är att märka, att detta grofva pansar sträcker sig icke öfver mer än cirka 10 procent af fartygssidan, hvaremot det öfriga pansaret genomslås på alla rimliga afstånd. Man har äfven sagt, att våra 28 cm. kanoner icke skulle räcka fram på de längsta afstånden. Med afseende härå vill jag nämna, att inom vår flotta har man med synnerligen goda resultat skjutit på öfver en mils afstånd med våra 21 cm. kanoner. Sålunda torde det vara klart, att 28 cm. kanoner skola vara tillräckliga i detta afseende. Gifvet är, att en 30.5 cm. kanon har större pansarbrytande förmåga än en 28 cm., men då kommer man genast in på deplacements- och kostnadsökningar, och då blefve ock djupgåendet och längden större och sålunda båten obekvämt för våra skärgårdar. F-båten har således ett ovanligt kraftigt artilleri, ett ovanligt kraftigt pansar och kan lika väl röra sig i våra skärgårdar som gå till sjöss.

Vår svenska pansarbåtstyp har dessutom ett stort öfvertag däri, att den ligger så lågt öfver vattnet och sålunda är svår att träffa, mot våra grannars höga, oceangående fartyg, hvilket gör dem mycket lättare att träffa än våra pansarbåtar.

Om jag nu öfvergår till den ekonomiska frågan, så finner man, att under åren 1902—1911 hafva i medeltal beviljats $5\frac{1}{4}$ miljoner årligen till ny- och ombyggnader vid flottan. Vår flotta består nu af 12 pansarbåtar, 1 kryssare, 8 jagare, 31 första klassens och 14 andra klassens torpedbåtar äfvensom undervattensbåtar. Till underhåll, bemanning och öfningar åtgå för pansarbåtarna 4.5 miljoner och för torpedbåtarna 2.7 miljoner, sålunda tillsammans 7.2 miljoner. För ett årligt nybyggnadsanslag af $5\frac{1}{4}$ miljoner kan af F-båtar och torpedfartyg under en 30 årsperiod underhållas 8 pansarbåtar af F-typ, 12 jagare, 31 första klassens och 20 andra klassens torpedbåtar samt mer än dubbelt så många undervattensbåtar, som vi nu ha. Och denna flotta skulle kräfvä till underhåll, bemanning och öfningar för pansarbåtarna 3.9 miljoner och för torpedvapnet 3.6 miljoner, således tillsammans 7.5 miljoner.

Såsom synes, är torpedvapnet det relativt dyraste. Af dessa beräkningar visar det sig, att underhållet af pansarbåtarna, som nu är 4.5 miljoner, skulle kosta endast 3.9 miljoner, och således

en besparing på 600,000 kronor uppstå. Däremot skulle torpedvapnet ställa sig 900,000 kronor dyrare. Resultatet i afseende på kostnaderna för det årliga underhållet skulle således blifva en ökning af 300,000 kronor. Men då är att observera, att artilleriet är dubbelt så kraftigt som det vi nu ha, pansaret betydligt kraftigare, farten å pansarbåtarna $4\frac{1}{2}$ knop högre, och att vi hafva ett dubbelt så stort antal 45 cm. torpedtuber, som vi nu ha. Hafva vi haft råd att under perioden 1902—1911 gifva ut $5\frac{1}{4}$ miljoner årligen, hoppas jag, att Sveriges ekonomiska utveckling icke skall gå i den riktningen, att vi icke ha råd att göra det fortfarande.

Om man gör en jämförelse emellan en division om 4 fartyg, hvars stridsvärde ej understiger F-typens, och det antal fartyg, som för samma kostnad kan erhållas af D¹-typen och Oscar II, så finner man, oaktadt Oscar II:s kostnadsberäkningar äro gamla, att 4 fartyg af F-typ kräfva en anskaffningskostnad af mellan 46 och 47 miljoner, och att för denna summa kunde byggas omkring 5 af D¹-typen och 6 af Oscar II.

Däremot ställa sig de årliga kostnaderna för underhåll och bemanning så, att 4 af F-typen kosta 1.96 miljoner, 5 af D¹-typ 2.15 miljoner och 6 af Oscar II 2.28 miljoner.

Skall således vår flotta successivt underhållas i samma mån som fartygen föråldras, så kan jag icke finna, att kostnaderna för den föreslagna F-typen skulle bli större än efter den typ, vi nu ha, eller om vi bygga efter den af reservanten föreslagna D¹-typen. Snarare tvärtom. Man får väl äfven tänka på, att de medel, som beviljas för flottans nybyggnadsbehof, till allra största delen stanna inom landet och komma vår industri och dess arbetare till godo, och i all synnerhet är detta att beakta nu, då skeppsbyggerinärningen befinner sig i betryckt läge.

Jag skulle också vilja bemöta den siste ärade talarens yttrande, att en pansarbåt kan man nog få igenom, men att det skulle bli svårt att få de följande. Det är ju mycket möjligt, att Riksdagen kan bli så sammansatt, men detta vore väl ytterst beklagligt. Men huru än Riksdagen blir sammansatt, om än högern eller de moderata få lämna sina platser för mera radikala element, förmodar jag, att dessa, då de komma till ansvar och makt, i alla fall icke skola lämna vårt land oförsvaradt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Friherre Fleming: Jag har icke pretention på att anses såsom sakkunnig på det sjömilitära området, men den verksamhet jag haft under nära hälften af mitt lif gör, att jag torde kanske ha någon liten inblick i en del detaljer, som röra den föreliggande frågan. Jag skall därför be att något litet få be-

Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.

(Forts.)

röra de detaljer, som jag anser mig i någon mån förstå. Jag skattar icke min förmåga i det hänseendet högt, utan jag öfverlämnar åt herrarna själfva att bedöma den. Jag vill särskildt besvara en del anmärkningar, som gjorts mot den föreslagna F-typen.

Jag kan icke följa den förste ärade talaren i alla hans ekonomiska beräkningar. Det är naturligtvis för mig omöjligt att kontrollera dem. Men jag vill taga fasta på ett yttrande, som han fällde, nämligen att här finnes ingen fullständig plan. Han ville ha en fullständig plan, så att vi kunde få ett konstant nybyggnadsanslag och nybyggnaden fastställd genom lag. Mina herrar, skulle det parti, som han tillhör, vilja hjälpa oss till en sådan flottlag med fasta anslag, hoppas jag, att hvar och en af oss med glädje och tacksamhet mottager detta. Det är ju detta man sträfvat till, och det skulle vara för flottan och landets industri till ofantligt stor fördel, om vi verkligen komme därhän.

Samme talare yttrade sedan, att vi slå in på en ny väg genom byggande af F-båten. Däri kan jag icke instämma med honom. Enligt mitt förmenande har förslagets motståndare gjort allt för att så mycket som möjligt tillkrängla en i och för sig icke alltför krånglig sak. Frågan gäller, synes det mig, i stort sedt: *skola vi vidmakthålla vårt med dryga offer skapade sjöförsvaret eller låta det förfalla?*

Att socialisterna besvara den sista delen af spörsmålet jakande, faller af sig själf. Jag lämnar den ståndpunkten urräkningen, ty den är icke värd att man spiller några ord på densamma.

Men det är mig omöjligt att förstå, att de, som verkligen säga sig vilja upprätthålla sjöförsvaret, på samma gång finna det så komplett omöjligt att på ett tillfredsställande sätt lösa frågan om huru det skall upprätthållas, att de hellre besluta sig för att göra absolut ingenting i väntan på nya utredningar. Man har många gånger åberopat ett yttrande af en tysk general Hindersinn, nydanaren af tysklands artilleri efter 1870—71 års krig. Hans valspråk var: Det bästa är det godas fiende. Det förefaller mig, som i förevarande fråga det valspråket har sin fulla tillämpning. Man söker så ifrigt efter det allra bästa och uppkonstruerar för sig så många brister och svårigheter, att man icke vågar eller kanske rättare sagdt *icke vill* göra någonting alls. Det är just uttaladt i detta, att det bästa är det godas fiende. Således, få vi icke det bästa, göra vi ingenting.

Denna ståndpunkt är ytterst sorglig, och detta är den så mycket mera, som alla auktoriteter uttalat, att den nu föreslagna typen verkligen är den bästa, om man nämligen tager alla på frågan inverkan faktorer i betraktande. Denna fråga måste bli sedd från alla möjliga synpunkter, och resultatet måste blifva en kompromiss mellan olika fordringar. Man måste på det ena

hållet gifva efter för att komma så långt som med alla fordringar är möjligt. En af de invändningar man hör är, att flottans män själfva icke äro ense om, att denna kompromiss är den bästa. Mina herrar, skulle man tänka sig, att alla skola vara ense, då fråga är om en utveckling på hvilket annat område som helst, finge man allt vänta mycket länge. Med den kännedom jag har om flottans män och huru deras åsikter varit stridiga under föregående år, får jag säga, att sällan ha de varit så ense som nu. Det argumentet kan således icke tillmätas stor betydelse.

Oppositionen har i hufvudsak riktat sig mot artilleriet. Jag sade nyss, att här är fråga om en kompromiss. Man skulle kunna tänka sig, att det vore artillerister, från hvilka oppositionen utgått. Men de, som framfört den oppositionen, äro ingalunda artillerister. Oppositionen kan i denna fråga icke hafva pretention på någon större sakkunskap än andra lekmän. Således råder det märkliga förhållandet, att oppositionen icke kommer från vederbörligt håll, och enligt min åsikt bidrager det förhållandet väsentligt till att föringa oppositionens betydelse.

Utgå vi från att vi verkligen vilja ha ett försvar och vidmakthålla vår flotta, så synes mig, att frågan är långt ifrån så invecklad, som man gjort den. Vi kunna genast fastslå, att vilja vi detta, *måste vi ha pansarbåtar*, ty den saken är i själfva verket af ingen bestridd. Den första frågan blir då: huru stora pansarbåtar skola vi bygga? Ja, mina herrar, hade vi råd, betviflar jag icke, att vi byggde båtar af Dreadnoughts typ, fullt jämförliga med våra grannars. Men *äfven om vi kunde detta*, uppstår till följd af vårt lands säregna natur fordran på en annan typ, en båt, som kan navigeras i våra skärgårdar, en kustförsvarsbåt, och det är en sådan båt, frågan nu gäller, och icke ett slagskepp. Det förefaller mig, som om motståndarnes argumentering redan på denna punkt är ganska svag. I det föredrag, jag i går hörde i Andra kammaren, hvilket väl delvis var ett uttryck för den motivering, hvarpå oppositionen grundat sig, talades om, att vi skulle bygga svenska slagskepp — jag betonar ordet slagskepp — hvilka skulle hafva gröfre pansar, kraftigare bestyckning samt vara mindre och billigare än den föreslagna, och dessa båtar skulle bättre kunna upptaga striden med utländska slagskepp. Det är ytterst svårt att finna något sammanhang i detta, men om den person, som framförde kritiken, kan framlägga något förslag till båt, skulle man ju kunna tänka på den. Som agitationsbåt kan den vara bra, som stridsfartyg är den utan värde.

För att återkomma till hvad jag nyss talade om, nämligen storleken, skall jag be att få fasthålla, att detta fartyg bör kunna navigeras i våra skärgårdar. Men vårt land är icke omgifvet

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.

(Forts.)

af en sammanhängande skärgård, utan af flera olika skärgårds-
områden, och då måste naturligtvis flottan kunna förflytta sig
mellan dessa områden i öppen sjö. Med denna fordran fram-
träder krafvet på *sjövärdighet* och *fart*. Det gäller därför att få
det bästa möjliga sjögående fartyg, som dock icke är större, än
att det kan navigeras i våra skärgårdar. Man får således å ena
sidan en *begränsning af storleken* och å andra sidan *fordran på
hög fart*. Från det liberala partiet har kommit det påståendet,
att farten är för hög. Jag återkommer till, att här måste göras
en kompromiss. Farten kan sannolikt aldrig vara för hög, utan
man skall söka den högsta möjliga fart, som man kan få med
tillgodoseende af andra kraf. Att hög fart behöfves torde
emellertid vara klart för hvar och en.

Jag vill taga ett lättfattligt exempel för att visa, huru afgö-
rande för striden det taktiska läget och en snabb förflyttning
äro. Man kan nämligen tänka sig, att en torpedbåtsflottilj skall
förflytta sig från ett skärgårdsområde till ett annat. Den måste
då konvojerars. Det är af stort värde, att den pansarbåt, som
konvojerar, gör god fart, så att icke de mindre snabba fartygen måste
sakta farten för att hålla sig tillsammans med det konvojerande
fartyget. Jag förbigår här alla taktiska förhållanden. Jag har
äfven hört ett annat motiv mot hög fart, hvilket jag fram-
drager som en kuriositet. Vi borde icke bygga en pansarbåt
med högre fart än våra nuvarande. Jag tror icke, att jag be-
höfver spilla många ord på detta, ty så stor konservatism vill
väl ingen klart tänkande man utsätta sig att beskyllas för.

Nu hafva vi fått konstruktionen och konturerna i stort sedt
någorlunda bestämda för det fartyg, som vi behöfva, det skall
hafva *sjövärdighet*, förmåga att navigera i våra skärgårdar och
stark fart. Då återstår frågan: kunna vi på denna båt få *till-
räcklig artilleribestyckning*? Just på den frågan hafva motstånd-
arna bortskjutit sin mesta ammunition. Man resonerar på
olika sätt, men alltid i syfte att kullkasta regeringsförslaget.
Ett resonemang lyder: vi kunna icke på våra jämförelsevis
små båtar — hvilka jag först i går hört kallas slagskepp — få
samma effektivitet i artilleribestyckning som grannarna på sina
ofantligt mycket större, därtill fordrades 30,5 centimeters kanoner.
Men å andra sidan säger man, att 30,5 centimeters kanonen
är för stor, ty i skärgården behöfver man mycket mindre kano-
ner. Det resonemanget faller dock, om den slutledning, som
jag nyss tillåtit mig göra, är sann, nämligen att vi måste försöka
få det kraftigaste sjögående fartyg, som kan navigera i skärgård.
Fartyget bör erhålla för strid i öppen sjö nödvändiga egenskaper
så långt det med hänsyn till andra fordringar är möjligt. Då
invänder man, att 28 centimeters kanonen är icke tillräcklig för
att upptaga strid med fartyg, bestyckade med 30,5 centimeters

kanoner, eller, rättare sagdt, man säger icke det, jag har läst det i tidningsreferat mycket mera förrådiskt: 28 centimeters kanonen kan icke upptaga strid med 30,5 centimeters kanonen. För att belysa detta skall jag be att få litet närmare gå in på kaliberfrågan och till en början säga: skall man tala om kaliber, måste man först och främst utgå från att de vapen, man talar om, äro fullkomligt analogt konstruerade. Detta iakttages icke alltid, när man resonerar om denna sak. Sålunda, kalibern i och för sig spelar icke så stor roll i annat fall, än då pjeserna äro fullkomligt analogt konstruerade. För att taga ett exempel skall jag yttra mig litet om våra egna kanoner, men icke taga några mycket gamla, utan dem, som oppositionen talar om. Det har skrifvits om mynningsenergi, och att Sveas 25 centimeters kanoner, som berömts såsom goda kanoner, hade en mynningsenergi af ungefär 4,300 meterton. Emellertid hafva Tors och Njords kanoner samma kaliber, men deras mynningsenergi är 5,400 meterton. Ungefär samtidigt eller något senare än dessa kanoner anskaffades för kustartilleriet kanoner om 24 centimeter, således med mindre kaliber, men med en mynningsenergi är 6,600 meterton. Detta visar, att kalibern uteslutande i och för sig har ingen betydelse. Skulle man draga ut konsekvenserna af detta, kunde man komma till, att vårt infanteri icke skulle kunna upptaga striden med våra grannars, därför att vårt infanterigevär har en kaliber af 6,5 millimeter och våra grannars en kaliber af 7,6 millimeter. Således här en skillnad i kaliber af 17 procent, då mellan 28 och 30 centimeters kanonen skillnaden bara är 9 procent. Men lyckligtvis har det icke fallit någon in att tala om detta, när det gällt infanteriet, och orsaken därtill är, att striden icke skall upptagas mot vapnen, utan mot dem, som bära vapnen. Jag kommer till detsamma, när det gäller flottan. Det är icke med kanonerna striden skall upptagas, utan med fartyget, som för kanonerna.

Är det sålunda med fartyget och icke med kanonerna striden skall stå, kommer jag vidare till den frågan: är 28 centimeters kanonen tillräcklig för att upptaga strid med fartyg, med hvilka vi kunna vänta strid? Jag anser, att den frågan skall besvaras jakande. Kanonens projektil genomslår under gynnsamma förhållanden det gröfsta nu förekommande pansar på 7,000—8,000 meter, under ogynnsamma förhållanden på 6,000—7,500 meter. Man får höra den invändningen, att då de gröfre kanonerna kunna genomtränga samma pansar på längre håll, bli de mindre båtarna underlägsna. I sammanhang därmed säges äfven, att de gröfre kanonerna hafva så mycket större skottvidd, att 28 centimeters kanonen icke kan nå fram. Detta är ett resonemang, som är delvis riktigt och delvis oriktigt. Om fartyget hade detta grofva pansar öfverallt, så att det all-

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

tid gällde att genomskjuta det gröfsta pansaret, vore resone-
manget fullt bevisande. Men största delen af fartygen skyddas
af svagare pansar, och detta genomskjutes med säkerhet på
alla tänkbara stridsafstånd äfven af 28 centimeters kanonen. Jag
vill dessutom erinra om, att man för mycket länge sedan har
skjutit med 24 centimeters kanoner på öfver 20 kilometer, så
att faran för att icke 28 centimeters kanonen skulle nå fram
förefinnes säkerligen icke.

Nu har man i kaliberfrågan velat gå ännu längre och ansett,
att till och med 34 centimeters kanoner borde anskaffas. Enligt
uppgifter, som jag sett i tidningar, skulle föredragshållaren hafva
preciserat det till 34,3 centimeter. Men han har själf påvisat,
att man med två kanoner af denna kaliber får sammanlagdt
mindre mynningsenergi än med 4 kanoner af 28 centimeters
kaliber. Då säger man, att det icke är fråga om den samman-
lagda mynningsenergien, utan om den energi, som hvarje pro-
jektil har, som träffar målet. Om hvarje utskjuten projektil
träffade målet, vore detta påstående sannt. Men utgår man
därifrån, att 28 centimeters kanonen är *tillräcklig* att på långa
stridsafstånd göra effektiv skada på fientliga fartyg, måste med
fyra utskjutna skott sannolikheten att träffa målet vara större
än med två skott, skjutna ur 34 centimeters kanonen. Man
måste äfven betänka, att det icke är nödvändigt att genomskjuta
vattenlinjepansaret för att göra ett fartyg stridsodugligt. Jag
nämnde nyss, att en stor del af fartyget är opansradt. Ett godt
stöd för påståendet, att ett fartyg kan oskadliggöras utan att
man träffar vattenlinjepansaret, har jag i det förhållandet, att
under ostasiatiska kriget icke något fartyg bevisligen genom-
skjutits vid vattenlinjepansaret. Man vet ju icke, huru de fartyg
se ut, som ligga sjunkna i Tschuschimasundet, men af de fartyg,
man känner till, har icke något befunnits genomskjutet vid
vattenlinjepansaret.

Jag skall be att i korthet få uttala min åsikt om oljemoto-
rerna. Skulle vi nu bygga ett fartyg med oljemotorer i stället
för med ångmaskineri, blefve det ett försöksfartyg. Hvad det
duger till, veta vi icke. Skulle vi vänta, veta vi icke, huru
lång väntan blir, ty frågan är icke utredd. Denna invändningen
har därför icke stor betydelse.

Jag vill slutligen omnämna en annan invändning, som jag
hört, nämligen att den föreslagna båtens pjäser icke skulle vara
afsedda för brisant sprängladdning. Den invändningen är så
mycket mera besynnerlig, som det är bekant, att 1909 års Riks-
dag beviljat medel för omladdning af projektiler med brisant
sprängämne. Och i punkt 21 har ju föreslagits anvisning med
75,000 kronor på dessa medel. Efter långa försök har man
kommit till ett godt resultat i detta hänseende, och vi stå fram-

för många andra. Jag vet icke, hvarifrån uppgiften har kommit, men jag vill påpeka, att den är vilseledande och ej kan framdragas som ett motiv för afslag.

Jag anser sålunda, att mot artilleriet gjorda invändningar sakna fog, och att man med 28 centimeters kanoner, synnerligast om deras antal ej är för litet, utan väl afvägdt, kan upptaga striden mot öfverlägsna fientliga fartyg. Och jag kan påstå, att jag i denna uppfattning är i godt sällskap. Tyska marinen äger icke något flytande fartyg med gröfre kanoner än 28 centimeter. Det är visserligen sannt, att nu byggas fartyg, som skola förses med gröfre kanoner, men ingen vill väl påstå, att ej nu befintliga fartyg äro afsedda för att upptaga striden i öppen sjö med hvilket fientligt fartyg som helst och hvilka kanoner som helst.

Såsom varande icke fackman på fartygsbyggnadens område, kan jag icke med samma tillförsikt yttra mig, om typen fyller andra fordringar på sjövärdighet och fart, utan jag måste därvid lita på fackmännens utlåtande. Så mycket kan jag dock säga, att det synes mig otroligt, att på en båt med jämförelsevis så små dimensioner lämpligen kan anbringas gröfre och starkare bestyckning än som föreslagits. Då jag sålunda anser den föreslagna båttypen fylla de anspråk, som på densamma rimligen böra ställas, kan jag icke annat än på det lifligaste yrka bifall till utskottets förslag. Och jag vill på samma gång uttala den förhoppningen, att Riksdagen vill behjerta vikten af att upprätthålla vårt sjöförsvär och göra hvad som kan göras, innan det blir för sent.

Herr statsrådet von Krusenstierna: I det statsrådsprotokoll öfver sjöförsvärens ärenden, som finnes bilagdt årets statverksproposition, har jag sökt gifva uttryck åt de skäl, som enligt mitt förmenande tala för nödvändigheten af att snarast möjligt påbörja det byggande af pansarbåtar, som nu under en lång tid legat nere i afvaktan på resultatet af den år 1907 påbörjade utredningen af vår försvarsfråga.

Denna utredning var, som ju är allmänt bekant, närmast föranledd af den år 1905 timade unionsupplösningen, och det ligger ju i öppen dag, att denna måste hafva utöfvat ett stort inflytande på vår försvarsfråga. Jag anhåller att få i herrarnas minne återkalla, att cheferna för generalstaben och flottans stab i det yttrande, som den 18 oktober 1906 af dem gemensamt afgafs angående försvarsväsendets stärkande, uttalat den uppfattningen, att unionsupplösningen väsentligen försvagat vårt sjökrigspolitiska läge. 1907 års försvarskommitté underströk denna uppfattning och framhöll, att vi hädanefter måste lita uteslutande på våra egna krafter för att skydda vår västra kust och

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

de viktiga förbindelser med utlandet, som gå öfver densamma. Detta förhållande har gifvetvis till följd, att hädanefter kommer att i krigstider på vår flotta ställas långt större kraf än förr. Det blir alltså en försvarsangelägenhet för oss af allra största vikt att stärka vårt sjöförsvaret.

(Forts.)

Föga meningsskiljaktighet torde råda därom inom landet, att vårt sjöförsvaret bör baseras på en samverkan mellan å ena sidan artilleri och å andra sidan torped- och minvapen. Likaså torde det vara en ganska allmän uppfattning, att vår flotta behöfver pansrade artillerifartyg, d. v. s. första klassens pansarbåtar.

Däremot äro meningarna delade om, hvilkendera typen, som vid nyanskaffning bör gifvas företräde. Dessa delade meningar, vill jag dock påpeka, förefinnas hufvudsakligen bland allmänheten. Inom flottan äro meningarna ganska eniga, såsom en föregående talare här har påvisat. Jag skall icke nu taga kammarens tid i anspråk med att framhålla de militära och tekniska skäl, som synas mig tala för ett antagande af den föreslagna F-typen. Jag skall i stället inskränka mig till att anföra de hufvudskäl, som synas mig tala för F-båtens lämplighet ur ekonomisk synpunkt, ur den synpunkten nämligen, att man må för de utlagda penningarna erhålla den största möjliga valuta i form af stridskraft.

I statsrådsprotokollet har jag sökt framvisa, att F-typen i detta afseende är öfverlägsen såväl vår nuvarande sist antagna pansarbåttyp, Oscar II, som äfven den af konteramiral Sidner i egenskap af ledamot af försvarskommittén förordade typen D 1. Om man således utgår ifrån att F-typen ställer sig i ekonomiskt afseende fördelaktigare än de billigare typer, som skulle kunna vara tänkbara, återstår att undersöka, om man med ökning af typens artillerikraft skulle kunna få bättre valuta. Jag har anmodat marinöfverdirektören att verkställa en beräkning öfver hvilken ökning af tontal och kostnad, som skulle vara erforderlig för att på F-typen anbringa fyra 30,5 cm. kanoner i stället för de 28 cm. pjäser, som äro föreslagna. Resultatet af denna hans undersökning har blifvit, att deplacementet skulle behöfva ökas med cirka 1,100 tons, och kostnaden ökas med 2,4 millioner kronor. Jag vågar hålla före, att äfven om man bortser från den olägenhet för navigeringen i skärgården, som det ökade deplacementet skulle medföra, så blefve det tillskott i artillerikraft, som vunnas, alltför dyrköpt. Att åter utbyta F-typens fyra 28 cm. pjäser mot två 30 cm. pjäser skulle visserligen medföra en minskning i kostnaderna af 0,9 millioner kronor, men såsom friherre Fleming tydligt visade, blefve förlusten i artilleristisk kraft högst betydlig, och jag vågar påstå, att denna

förlust komme att blifva proportionsvis långt större än minskningen i kostnad.

Det gifves i fråga om fartygstyper som inom många andra områden ett jämviktsläge, där kostnaden och arbetsresultatet eller, som jag ock skulle kunna kalla det, effekten harmoniera med hvarandra, och jag håller före, att F-typen på grund af de skäl, som jag nyss har anfört, om icke fullständigt, så dock ganska mycket närmar sig detta jämviktsläge.

Om så verkligen är förhållandet, då anser jag, att typen är ur ekonomisk synpunkt sedt fullt berättigad. I öfrigt torde det på grund af hvad som inom den offentliga diskussionen i denna fråga förekommit vara lämpligt att påpeka, att F-typen ingalunda kan göra anspråk på att upptaga striden med och besegra ett slagskepp af den modernare typen i öppen sjö. Det ligger ju i sakens natur, att ett 12 millioners fartyg icke kan tänkas blifva likvärdigt med ett 40 millioners fartyg, Men hvad F-typen är afsedd till, det är att i samverkan med torped- och minvapnen — och jag ber att särskildt få betona detta ord samverkan — att, säger jag, i samverkan med torped- och minvapnen i främsta rummet försvara vår skärgård, vidare att stödja våra jagare under deras spaningstjänst i öppna sjön och slutligen att i mån af förmåga slå till hvarhelst det kan behövas äfven utanför hafsbandet. För att skapa en typ, som kan fylla så många olikartade ändamål, måste man gifvetvis taga hänsyn till en massa olika synpunkter. Men jag tror, att jag uttalar rätt mångas uppfattning, när jag säger, att denna typ icke blott, såsom jag nyss visade, i ekonomiskt afseende, utan jämväl i militärt och tekniskt afseende väl fyller måttet.

Nu har af reservanter inom statsutskottet anförts en del erinringar mot denna typ, och särskildt har en talare i dag framfört de synpunkter, som varit ledande för reservanternas uppfattning. Om jag har förstått reservanternas rätt, så är det hufvudsakligen två frågor, som de anse tala emot typens antagande. Det ena är, att frågan om arméns och flottans inbördes styrka ännu är outredd, och det andra, att man icke har angifvet det antal fartyg af F-typen, som är erforderligt.

Hvad då först beträffar frågan om förhållandet emellan arméns och flottans styrka, så skulle jag vilja i minnet återkalla, att denna fråga redan undergått en lång och uttömmande utredning. Cheferna för generalstaben och för flottans stab hafva i sitt år 1906 afgifna förslag till försvarsväsendets stärkande redan angifvit denna proportion. Försvarskommittén har sedan granskat detta förslag, som baserade sig på den af samma stabschefer utan någon meningsskiljaktighet angifna planen till rikets försvar. Försvarskommittén hade bland sina ledamöter tre representanter för armén och tre för marinen. Af dessa

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

orts.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

voro två skiljaktiga från beslutet, en representant för armén och en för marinen, och yrkade hvardera på bättre tillgodoseende af de respektive försvarsgrenarna. Därjämte framställde en annan ledamot, generallöjtnant Bildt, en del erinringar dels rörande den vikt, som tillagts kustflottan vid afvärijandet af landstigningsföretag, dels angående de lokala sjöstyrkornas samman-sättning och dels angående det fasta försvaret. De icke militära ledamöterna i försvarskommittén bildade, kan man säga, ett slags jury, som hade att döma mellan de olika uppfattningarna på militärt håll. Resultatet af juryns verksamhet blef, att den i denna fråga stod i stort sedt enig. Jag vågar alltså hålla före, att denna fråga har blifvit så uttömmande debatterad och be-handlad, som man gärna kan tänka sig, och då det resultat, till hvilket försvarskommittén kommit, i stort sedt sammanfaller med de nu existerande förhållandena, ser jag däri en ytterligare anledning att tills vidare godtaga det af kommittén sålunda gjorda uttalandet. Jag tror för min del icke, att en förnyad utredning skulle kunna gifva vare sig ett tillförlitligare eller ett enhälligare resultat.

Hvad vidare angår frågan om det förhållandet, att något antal för dessa F-båtar icke finnes i Kungl. Maj:ts proposition angifvet, så anhåller jag att få erinra därom, att cheferna för generalstaben och marin-staben i sitt nyss omförmälda yttrande angående försvarsväsendets stärkande utgingo däriifrån, att man borde, då man planerade försvarets utveckling, inskränka den tid, som förslaget omfattade. Stabscheferna föreslogo, att denna tid skulle omfatta en sexårsperiod från 1908 till och med 1913, och de föreslogo, att under denna tid måtte byggas två pansarbåtar, dock af väsentligt starkare typ än de äldre. Jämväl 1907 års försvarskommitté intog den ståndpunkten, att man borde inskränka den tidrymd, för hvilken försvarets utveckling planerades, och uttalade den åsikten, att en division om fyra pansarbåtar, dock af väsentligt starkare typ än den senast antagna, borde nybyggas för att ersätta våra äldre pansarbåtar. Kommittén uttalade den uppfattningen, att därest de nya fartygen komme att betinga ett pris ungefär motsvarande den föreslagna F-typens, så borde anskaffningen under åttaårsperioden 1912 till och med 1919 omfatta tre af divisionens fyra båtar.

I likhet med såväl stabscheferna som försvarskommittén finner jag det uppenbart, att det är lämpligt att begränsa tidrymden för sjöförsvarets planläggning, detta beroende därpå, att den tekniska utvecklingen går så hastigt, att man svårligen kan med någon visshet öfverblicka en längre tidsperiod. Under alla förhållanden torde en så lång period som en pansarbåts lifslängd, d. v. s. 30 år, visa sig vara alldeles för lång i nu nämnda afseende.

Då frågan nu gäller anskaffning af pansarbåtar, synes mig det närmaste målet, som därvidlag bör uppställas, vara att erhålla en taktisk enhet, en division, en enhet, som i regel består af fyra fartyg.

År 1906 beräknade stabscheferna, som jag nyss nämnde, att byggnadshastigheten skulle sättas till två båtar på sex år. År 1910 — d. v. s. vid en tid, då våra nuvarande pansarbåtar voro fyra år äldre, än då stabschefernas förslag afgafs — föreslog försvarskommittén, att byggnadshastigheten borde sättas till tre fartyg på åtta år. Då emellertid Riksdagen alltid bibehåller i sin hand afgörandet, icke blott med hvilken hastighet nybyggnad skall ske, utan jämväl i hvad mån stambemanningen skall behållas för de äldre fartygen, torde man väl icke kunna säga, att öfvergången till en kraftigare typ skulle på något vis komma att binda Riksdagens händer för framtiden.

Då det af de anförda beräkningarna otvetydigt framgår, att det antal F-båtar, som i fråga om nybyggnads- och årskostnader ungefär motsvarar våra nuvarande första klass pansarbåtar plus pansarkryssaren Fylgia, representerar ett högre stridsvärde än nyss nämnda nu befintliga materiel, synes mig detta utgöra en tillräcklig garanti för att ett antagande af F-typen icke kan i vare sig ekonomiskt eller militärt hänseende anses utgöra något steg ut i det okända. Såvidt jag kan finna, framgår det i stället med tydlighet af de gjorda utredningarna, att anskaffandet af fartyg af F-typ skulle, äfven om vår sjöfartsbudget på grund häraf icke skulle komma att ökas, tillföra våra sjöstridskrafter ett tillskott i kraft, som är större, än hvad som skulle kunna för samma kostnad åstadkommas genom antagande af någon annan för våra ekonomiska och geografiska förhållanden anpassad fartygstyp.

Det synes mig då egendomligt, att någon tvekan skulle kunna råda angående dess lämplighet. Ett uppskof kan endast försvaga vår flotta och förlänga den tid, som erfordras för att reparera följderna af det redan alltför långa stilleståndet i fartygsbyggandet.

I anledning af hvad en föregående talare yttrade angående användandet af motormaskiner på våra fartyg anhåller jag vidare att få yttra ett par ord.

Denna fråga, som ju har varit föremål för ganska mycken debatt inom såväl den svenska som den utländska pressen, har inom sjöförvarsdepartementet alltsedan förliden sommar följts med mycken uppmärksamhet, och man har kommit till det resultat, att frågan icke befinner sig i det läge, att ett uppskof med pansarbåtsbyggandet kan vara tillrådigt i afvaktan på denna frågas vidare utveckling. För icke längre sedan än under föregående vecka erhöj jag från utlandet ett meddelande,

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

som till fullo styrker denna min uppfattning. Det lider nog intet tvifvel, att denna fråga så småningom kommer att lösas, men den tid, som kan åtgå för dess lösande, låter sig svårigen nu beräknas, och jag håller före, att ett land som vårt med begränsade tillgångar icke bör utsätta sig för de kostnader, som ett experimenterande på detta område lätteligen kan medföra.

Grefve Douglas: Vi hafva hört så mycket teorier och teknik, att jag ber att få betrakta denna fråga från mera allmänna synpunkter.

Jag har ofta undrat på, hur de herrar riksdagsmän, hvilka vilja basera Sveriges sjöförsvär så godt som uteslutande på torpedbåtar och undervattensbåtar eller på kustförsvaret och minor, huru dessa herrar riksdagsmän, hvilka icke vilja, att Sverige skall belasta sin budget med de, jag medger det, rätt tyngande summor, hvilka behövas för att vidmakthålla och på ett i marintekniskt afseende tillfredsställande sätt komplettera våra sjögående pansarbåtar — huru, som sagdt, dessa herrar riksdagsmän hafva tänkt sig ställningen, om Sverige skulle blifva nödgadt att t. ex. vidtaga åtgärder för vidmakthållande af sin neutralitet. Utländska makters intressestrider, utkämpade in på våra egna gränser, äro väl ändå händelser, hvilka icke böra betraktas endast såsom möjliga, utan i synnerhet efter unionsupplösningen såsom sannolika. Då gäller det för Sverige att vidtaga åtgärder för att icke blifva indraget i sådana intressestrider, och detta åstadkommes icke genom en neutralitetsförklaring endast, utan genom en neutralitetsförklaring åtföljd af en sådan handling, som visar, att landet har både vilja och förmåga att uppehålla neutraliteten.

Nu finns det ju sådana åsikter, som säga, att vi vilja öfver hufvud taget icke försvara oss. Vi bry oss icke om något försvar, således icke heller om något neutralitetsförsvar. Det finnes äfven sådana, som säga, att vi kunna icke försvara oss; hvad tjänar det då till att offra millioner på en sak, som i alla fall är omöjlig? Ja, inför sådana åsikter äro ju alla argument förgäfvnes, men dess bättre representera dessa åsikter endast en, såsom jag hoppas, ringa minoritet. Skulle så ödesdigert vara för Sverige, att dessa åsikter någonsin skulle representera majoriteten, ja, då skulle det inte dröja länge, innan Sveriges land blefve utstruket ur de själfständiga och fria nationernas led, och historien hade i så fall fällt en rättvis dom.

Nej, mina herrar, jag vänder mig till de riksdagsmän, hvilka hysa den uppfattningen, att för ett effektivt försvar för Sverige och ett effektivt vidmakthållande af vår neutralitet våra sjögående pansarbåtar äro så litet behöfliga, att deras nybyggnad, deras vidmakthållande enligt den moderna sjötekniken kan vare

sig helt och hållet inhieras eller, hvilket som kommer ungefär ut på detsamma, uppskjutas, till dess en af dessa för Sverige så särskildt karakteristiska utredningar igen har börjat vidtagas eller intill dess alla fackmän, däri inbegripet en för både land- och sjöförsvaret synnerligen olycklig species, som jag skulle vilja kalla de missnöjda militära tekniska species, äfven blefve eniga med de andra och förklarade, att denna typ är den rätta. Denna tid kommer naturligtvis aldrig. Jag skulle till dessa herrar riksdagsmän vilja i all anspråkslöshet omtala min erfarenhet, samlad under de år jag hade ansvaret att få handlägga Sveriges utrikesförhållanden, det är år, under hvilka man tänker sig in och har skyldighet att tänka sig in i sådana saker. Jag får då säga, att jag absolut icke kan tänka mig, att Sverige skulle kunna i händelse af krig hos våra grannar, då det blir nödvändigt att upprätthålla neutraliteten — jag vill nu icke alls tala om den händelse, att vi själfva blifva angripna och behöfde försvara oss, ty där vore saken mycket enklare — jag kan icke tänka mig, att Sverige skulle få af de krigförande makterna såsom effektiva godkända åtgärder till sjöss utan att äga snabbgående pansarbåtar. Ja, hur skall nu detta bevisas? Vi lefva ju i djupaste fred med våra grannar och dessa grannar lefva i fred med hvarandra. Det kan icke vara lämpligt här i kammaren att med nämnande af namn och geografiska stridslägen söka bevisa hvarje särskildt fall, där sådant kan bevisas. Jag vill blott säga, att vare sig det gäller upprätthållandet af neutraliteten omkring ön Gottland eller våra vidsträckt sjöterritorier med sina många obefästade hamnar, så är ett upprätthållande af neutraliteten otänkbart utan sådana pansarbåtar. Till upprätthållande af sådan neutralitet fodras enligt internationella sedvänjor, att den makt, som vill uppehålla neutraliteten, skall uppträda med en sådan maktutveckling vare sig till lands eller sjöss, att den någorlunda motsvarar den status betydelse det gäller, dess militära och materiella resurser. Och, såsom jag redan förut har sagt, en enbar neutralitetsförklaring kastas i papperskorgen. Den har intet värde, och ett uppträdande med sjöminor kanske långt ifrån den plats, där neutraliteten eventuellt kan kränkas, eller med ännu okända undervattensbåtar eller torpedbåtar har heller ingen betydelse. Den hårdhända realiteten går sådana där fredsteoretiska åtgärder förbi utan att bry sig om dem.

Det är af denna anledning, som jag för min del är alldeles på det klara med, att vi måste fortsätta med att bygga pansarbåtar. Jag vill icke nu återigen inkomma på de tekniska och de finansiella frågorna. De hafva ju blifvit utredda alldeles tillräckligt mycket. Det är icke någonting nytt, som begäres, icke någonting öfverskådligt. Det är endast fråga om att fortsätta med byggandet och kompletterandet af sådana fartygstyper, som

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riell.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

vi hafva, och omständigheterna, d. v. s. den snabba utveckling-
en af sjövapnet, ha medfört, att den typ vi behöfva är något
större än den förutvarande. Men vår skärgårds egen natur har
sörjt för, att vi med denna typ hafva uppnått det maximum,
vi kunna prestera. De pengar, som komma att utgifvas, ifall
(Forts.) kamrarna antaga regeringspropositionen, komma till allra största
delen våra verkstäder, vår industri, våra arbetare till godo. En
approximativ, hastigt gjord beräkning visar, att ensamt i direkta
arbetslöner komma att utgå öfver fyra millioner kronor, och
äfven det andra är ju arbetslöner, fastän icke så direkt utgående.

Af alla dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall
till utskottets förslag.

Herr Clason: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt
ordet för att till protokollet få antecknade ett par yttranden, som
synas mig vara värda att minnas under en dabatt sådan som
denna, yttranden, hvilkas betydelse jag för öfrigt tror har skärpts
genom ett och annat, som uttalats här i kväll.

Det ena är det märkliga yttrande till statsrådsprotokollet,
hvarmed år 1906 den Staaffska regeringen, sjöministern med
instämmande af statsrådets öfriga ledamöter, inledde sina extra
anslagsäskanden till femte hufvudtiteln. Det lydde inledningsvis:
»Vikten för vårt lands försvar af en stark flotta har under
den senaste tiden med ökad tydlighet framträdt. Erfarenheterna
från det senast utkämpade kriget mellan Japan och Ryssland
tala i detta afseende ett kraftigt språk. Redan detta torde därfö-
r mana oss att, i den mån våra ekonomiska resurser det tillåta,
föröka och stärka vår flotta. Denna varder säkerligen den,
som i första hand får upptaga kampen med en fiende, och ju
längre den kan afvärja anfall på våra kuster, ju längre tid
erhåller hären för att bereda sig till att upptaga striden.

Härtill kommer, att genom upplösningen af unionen mellan
Sverige och Norge hela vår försvarsfråga kommit i helt annat
läge än förut. Detta förhållande nödgar oss uppenbarligen att
vidtaga de åtgärder, som däraf betingas».

Sedan erinrades om, att dessa åtgärder närmare komme att
bestämmas af den försvarsplan, om hvars utarbetande Kungl.
Maj:t just då hade gifvit befallning, och hvilken försvarsplan,
enligt hvad vi nyss hörde af sjöministern, sedermera har utar-
betats. Och så betonades det, att den försvarsplanen kunde
komma att »kräfvä byggande af första klass pansarbåtar och
pansarkryssare af annan cert och annan försvarskraft» än de
dåvarande. Vidare framhölls, att fartyg af sådana typer emel-
lertid vore dyrbara, hvarför en utredning måste föregå ett beslut
om deras byggande, och fördenskull ville då chefen för sjö-
försvarsdepartementet icka vid *den* riksdagen framlägga någon

hemställan om anslag till sådana fartygs byggande. Men, tillade han, »ett uppskof på ett år — längre torde icke behöfva ifrågakomma —» syntes honom så mycket mindre vara otillrådligt, som man vid det tillfället, i förhållande till det antal pansarbåtar man hade, behöfde särskildt den gången stärka torped- och jagarförsvaret.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfär-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

Detta är, såsom herrarna finna, ett det kraftigaste understrykande af behovet utaf *en stark flotta*. Det är vidare ett betonande utaf, att detta behof då hade genom senaste tidens erfarenheter och förhållanden *yttrelicare vuxit*, och ett häfdande att man måste tänka på att, som det hette, »*föröka och stärka*» den dåvarande flottan — hvilken emellertid då hade samtliga de pansarfartyg färdiga eller under byggnad, af hvilka den nu består.

Det är därjämte ett uttalande om, att flottan därvid kunde komma att behöfva ännu starkare fartyg, än den hittills haft, och att den utredning därom, som måste ske, icke borde föranleda *längre uppskof* med ett beslut om dessa nya fartyg *än ett år*.

Sedan dessa, hafva gått fem år! Och hvad som under tiden passerat rundt omkring oss — det tror jag icke man kan tvista om — det har som bekant skärpt vikten af en stark flotta. Om premisserna från detta uttalande år 1906 under sådana förhållanden hade drifvit den nuvarande oppositionen att rikta sina angrepp mot regeringen, för att den hade dröjt för länge med att framlägga sitt nybyggnadsförslag, ja, däri kunde det hafva varit någon rimlig logisk konsekvens! Men att motsätta sig år 1911 hvad som enligt dessa premisser borde hafva börjat redan år 1907, ligger, åtminstone såvidt jag kan se saken, utanför hvarje reson. Och jag tror mig kanske också med dessa ord hafva i någon mån besvarat, hvad den förste talaren anförde, då han ville påstå, att man här skulle söka slå in på någon ny väg, skulle söka gå utöfver föregående planer. Nej, den väg, man här vill gå, är en väg, som antydts och ganska tydligt utpekats år 1906 af den Staaftiska regeringen!

Det andra yttrande, jag ville citera, är hämtadt från en tid, som ligger något längre tillbaka. Det är ett märkligt principuttalande om försvarsbudgeten af den gamle landtmannaledaren Carl Ivarsson från den sista riksdag, han var med. Det var som bekant en man, hvilkens nit och intresse för sparsamhet ingen lärer kunna jäfva. Yttrandet fälldes under en debatt om fjärde hufvudtiteln, men det rör, såsom af detsamma framgår, försvarsfrågan principiellt. Den dåvarande krigsministern hade på förekommen anledning uttalat sig för, att större effektivitet i afseende å försvarsbudgeten skulle kunna vinnas, om Kungl. Maj:t hade friare händer, naturligtvis under vederbörlig

kontroll i fråga om medlens användning. Därpå svarade då herr Carl Ifvarsson följande:

»Jag har begärt ordet med anledning af ett yttrande, som fölldes af herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, men icke för att motsäga honom, utan för att understödja honom i hans mening, oaktadt jag för min del icke vågar hoppas att vinna understöd från annat håll. Han uttalade nemligen den åsikten, att om Riksdagen ville ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett större anslag för försvarsväsendet i sin helhet, sedan aflöningsstaten blifvit af Riksdagen fastställd, skulle utan tvifvel Kungl. Maj:tt med samma belopp, som han nu har, kunna ordna försvaret på ett mycket bättre sätt. Jag tror, att han har rätt häri, och jag anser icke klokt, att Riksdagen på sätt hittills ägt rum pröfvar hvarje litet anslag på fjärde hufvudtiteln. Tvärtom skulle jag önska, att från regeringen framlades förslag om att gruppera anslagen något mera i stort är hittills skett, dock icke, såsom äfven herr statsrådet yttrat, beträffande aflöningarna, ty i afseende å dem anser jag Riksdagen böra bibehålla sin afgörande rätt, men vidkommande de öfriga anslagen skulle jag vilja, att, om man än icke kunde taga dem alla i klump, man dock sammanförde dem i större grupper än hittills, ty man sluppe då både i statsutskottet och kammaren att pröfva alla dessa små anslag. Det är alltid svårt för den, som icke är militär, att säga hvad som i hvarje fall är ändamålsenligast, och det kunde man ock slippa på detta sätt, då departementschefen själf finge göra de närmare anordningarna. Kunde man, såsom jag tror, på denna väg vinna ett starkare försvar, borde man försöka det.

Jag har blott velat uttala detta med afseende å framtiden», slöt han sitt anförande, »ehuru jag icke väntar, att det skall komma att betyda något, helst jag för många år sedan har samtalsvis framställt samma fråga både inom statsutskottet och annorstädes utan att för denna min mening vinna tillräckligt understöd». Det var, som sagdt, ett den gamle landtmannaledarens principuttalande vid den sista riksdag, han var med; och jag tror, att det var sista gången han hade ordet i försvarsfrågan.

Hvarför har jag nu i dag velat citera detta yttrande? Jo, naturligtvis därför, att enligt min personliga uppfattning, som, enligt hvad jag tror, också delas af andra, det hvad flottans nybyggnadsanslag beträffar säkerligen vore mer ekonomiskt för staten, mera förmånligt för vårt lands industri och för den på detta håll använda arbetarstammen samt äfven i andra afseenden fördelaktigare, om man hade ett mera fast nybyggnadsanslag eller någon annan liknande anordning. Jag är öfvertygad om, att man på den vägen skulle kunna, såsom herr Carl Ifvars-

son yttrade, vinna ett förstärkt försvar för samma kostnad; och jag kan icke neka till, att jag blef glad, när jag hörde talaren på norrbottensbänken också uttrycka sina sympatier för ett fast nybyggnadsanslag.

Slutligen kan jag icke underlåta att också med några ord göra en gensaga mot honom. Han sökte framlägga en hel del detaljer, hvarför han nu icke ville vara med på denna F-båt. Om jag icke misstar mig, har den talaren själf för några få dagar sedan öppet sagt ifrån offentligt, att hans ståndpunkt var den, att det inom den närmaste framtiden måste ske en mycket afsevärd nedsättning i försvarsbudgeten. Att han under sådana förhållanden icke kan vara med om något *störkande* af flottan, är ju en naturlig sak, men hvarför behöfvas då dessa detaljer?

För öfrigt kan jag icke neka till, att, då jag hörde honom i kväll, jag erinrade mig en argumentering, som han i dag på förmiddagen använde i en annan fråga. Det var fråga om kvinnans valbarhet till landsting, och han beskref då, hur man enligt hans uppfattning plägade bära sig åt, då man ville motsätta sig ett framställt kraf, som man alls icke ville veta af. Han sade: kommer då förslagsställaren fram med ett partiellt förslag, då bruka motståndarna, som icke vilja hafva något alls, skylla på, att man först vill se saken i dess helhet, och är det tvärtom så, att förslagsställaren söker taga upp saken i hela dess sammanhang, falla motståndarna återigen tillbaka på att frågan är för stor — och så underkände då den nämnde talaren detta sätt att resonera.

Jag undrar dock, om det icke är precis samma taktik, som han själf nu i kväll användt i fråga om F-båten. Han vill undanskjuta beslutet om den, tills han får en utredning, om hvilken man icke vet, när den vare sig börjar eller slutar.

Det är emellertid för öfrigt tyvärr, tror jag, icke blott hans taktik, utan jag undrar, om det icke har varit just samma taktik, som gång på gång utmärkt åtminstone åtskilliga af våra liberala motståndare i försvarsfrågan. De tala om sitt intresse för saken, men i handling vilja de alltid hafva *något annat förslag* än just det, som för ögonblicket föreligger, d. v. s. de vilja uppskjuta *de positiva åtgärderna* till morgondagen. Går man igenom försvarsfrågans historia i vårt land, skall man finna, att det oupphörligen skett på det viset, när stora och viktiga försvarsspörsmål varit å bane. Man har icke på den liberala sidan vågat taga position för positiva förslag, man har stått tvekan och vacklande, äfven då situationen varit sådan, att man kunnat taga hela ledningen i sin hand — som den nog var år 1901 — och i sista stund har man vikit undan fullständigt. Jag skulle verkligen vara frestad att framställa den frågan, om man icke på den sidan förstått, att just detta sätt att behandla

Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.

(Forts.)

försvarsfrågan, att skjuta undan de positiva åtgärderna till morgondagen — just detta sätt har mer än något annat varit, och det kommer också, så länge det fortsättes, att mer än något annat blifva ett lik i lasten på den sidan. Ty landet försvaras *aldrig* med växlarna på morgondagen, och vår flottas andel i landets försvar betryggas heller icke genom några hänvisningar till morgondagen — allra minst nu, då förhållandena äro sådana, som de äro, att flottan oundvikligen behöfver erhålla detta anslag just nu, icke för att *stärkas och förökas*, som den Staaffska regeringen redan år 1906 förklarade vara nödvändigt, utan redan för att kunna *hållas uppe vid sin nuvarande nivå*. Här är icke fråga om annat än att inom ramen af de nuvarande kostnaderna vinna något lika bra eller rättare sagdt bättre. Och då borde, synes det mig, verkligen alla, utom afväpningsvännerna, enligt sina egna premisser kunna vara med.

Herr Larsson gick också till sist in på några uttalanden om framtiden. Jag skall icke följa honom där, ty jag tror icke, att han råder så där suveränt öfver framtiden. Men då han ville antyda, hur det skulle gå till, när Riksdagen komme att stå inför frågan om anslag till denna F-båts fortsättande, och när han ville i sammanhang därmed peka på haubitsfrågan, skulle jag vilja erinra om att den första framställningen om anslag till haubitser lades fram af den Staaffska regeringen, men det hindrade icke, att följande regering och Riksdagar infriade fortsättningen. Och för min del vågar jag tro, att den svenska Riksdagen äfven framdeles icke skall kunna drifvas till en sådan visnepolitik, att den nekade anslag till fortsättande af ett påbörjad fartyg.

Herr Larsson slutade med att tala om, att det kommer en dag härefter. — Ja, mina herrar, det kommer det! Det kommer den dag, då det, såsom skett många gånger förut, blir fråga för Sverige om att värna sin själfständighet, och då kommer, såsom det sades i det yttrande, med hvilket jag inledde mitt anförande, »vikten af en stark flotta» att kraftigt framträda, eftersom »den i första hand får upptaga striden».

Det är inför det ansvaret, det är inför hvad den dagen kommer att kräfva af oss, som jag för min del icke kan stå till svars med att neka vår flotta det anslag för upprätthållande af dess stridsduglighet, som den med nödvändighet kräver. Vår historia har många minnen, som tala om betydelsen för vårt försvar af en stark flotta vid Sveriges kuster; den har tyvärr också ett och annat minne från tillfällen, då flottan var för svag, tillfällen, då kusterna lågo värnlösa, då handelsfartygen uppbringades, då bygderna härjades — och då provinser måste afträdas!

Jag tror, att det är allas vår förhoppning, att de förra minnena skola upprepas, men icke de senare; och det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

Herr Jonsson: Om det i dag gällde att slå fast förhållandet mellan landt- och sjöförsvaret, i hvilken grad vi skola lämna flottan eller hären sina tillbörliga anslag, då kunde jag förstå den förberedande agitation, som ägt rum före denna dag beträffande anslaget till en pansarbåt. Men hvad är det i själva verket frågan gäller? Jo, ingenting annat än huruvida vi vilja bevilja 3,880,000 kronor till påbörjande af en pansarbåt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den framlagda planen och ritningarna för en båt af F-typen. Hvarför har man då så ovanligt sökt alarmera opinionen och få villiga hjälptrupper till ett starkt motstånd mot detta steg, som ju icke är någonting annat än hvad vi årligen hafva beviljat under en lång följd af år i nybyggnadsanslag till flottan?

Ja, man kan ju säga, att det är delade meningar om, huruvida denna typ är den lämpligaste eller huruvida man skall hafva några pansarbåtar alls, utan bara trygga sig till undervattensbåtar och torpedbåtar. Men jag undrar, om någon på allvar kan vilja påstå, att det går an att basera sitt sjöförsvaret enbart på torpedbåtar, om icke det är tvärtom en oafvislig nödvändighet, att man måste hafva både pansarfartyg af lämplig typ och torped- och undervattensbåtar. Är det så, då förefaller det mig, som om ingen tvekan bör kunna råda om att nu bifalla det här ifrågavarande anslaget.

Jag undrar ock, om icke enhvar, som söker opartiskt bedöma, huruvida typen i fråga för närvarande är den lämpligaste, skall nödgas medgifva, att mänskligt att döma kan man icke åstadkomma en bättre typ med nuvarande drifkraft.

Jag skulle knappast hafva behöft begära ordet för att yttra detta, ty här hafva ju tekniskt såväl utredts båtens engenskaper och dess duglighet för dess ändamål, men det är af en annan anledning jag har ansett mig böra yttra några ord i detta fall.

Både friherre Fleming och herr statsrådet och chefen för kungl. sjöförvarsdepartementet hafva här med mycken säkerhet vågat påstå, att all tanke på att för den närmaste tiden kunna få byta ut ångkraften å sådana fartyg emot oljemotorer är hopplös och ingenting att ens fästa afseende vid. Jag vågar påstå, att det är vågadt att så bestämdt precisera, att man icke inom den närmaste tiden skall kunna komma till ett resultat i detta fall, men jag förmodar, att den mindre entusiasm, som dessa yttranden innebära, grundar sig därpå, att man kanske icke har tänkt öfver riktigt, hvad det skulle innebära, om man får den frågan löst eller, med andra ord, hvilken ofantlig bety-

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsjar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

delse det skulle hafva för att få denna typ mycket starkare i sitt stridsvärde, än när man måste magasinera dessa tunga och stora ångpannor med sina maskiner, som taga ett ofantligt utrymme ombord, hvilket utrymme måste skyddas med starkt pansar, för så vidt man icke skall riskera, att hela maskineriet kommer i olag och fartyget blir redlöst.

När jag nu är beredd att yrka bifall till utskottets förslag, så gör jag detta med den starka förhoppningen, att vederbörande statsråd och alla, som hafva med denna sak att skaffa, icke blott helt lugnt skoia sitta och vänta, att de skola få underrättelser från världen rundt, att frågan är löst, utan att de skola göra effektivt mera än så för att söka komma till rätta med saken. Och det skulle förundra mig, att, om sjöförvarsdepartementet exempelvis ville kungöra och inbjuda till täflan om leverans af maskiner af den och den styrkan, som behöfvas för att framdrifva denna båt med den fart, som den anses böra hafva, och under ansvar för att maskinerna skola vara effektiva och driftsäkra — om icke då inom kanske ett eller två år sådana skulle kunna vara att emotse. Det är ju två tredjedels år kvar, tills något af dessa anslag behöfver tagas i anspråk för byggande, och användes den tiden väl, skulle det, tror jag, ligga inom möjlighetens gränser att komma till rätta med saken och få ritningar utarbetade, så att man därigenom skulle erhålla både starkare pansar, bättre uppställning af — och möjligen kraftigare artilleri.

Det är under den förhoppningen, som jag utan tvekan rösttar för anslaget i fråga. Men det vill jag ock säga, att kommer det sedan att visa sig, att vederbörande icke sökt göra hvad som bort göras i detta fall, då kanske en efterräkning kommer, som icke blir så treflig.

Herr vice talmannen: Jag skall icke inlåta mig på frågans realitet, emedan angående den så många sakkunniga uttalat sig, och ingen lärer vilja misstänka mig för att besitta någon sakkunskap i föreliggande ärende.

Jag begärde ordet på grund af en episod under debatten, som jag icke anser böra lämnas åt tystnaden. En talare har ansett sig uppfordrad till och haft mod att utsäga tillkommande ting och profetera om hvad en kommande Riksdag kan komma att tänka och besluta i sammanhang med det ärende, som nu är föredraget. Jag vill erinra honom om, att det är en vanskelig sak att profetera, och att man gör klokast uti att underlåta detta. Såvidt jag förstod honom rätt, så ville han till och med sätta i fråga, att en kommande Riksdag icke skulle vilja effektuera ett eventuellt beslut af denna Riksdag om antagande af F-typen. Missförstod jag honom icke, utan detta verkligen var

hans mening, kan jag icke annat än uti en sådan förutsägelse se en verklig förnärmelse mot en kommande Riksdag.

Samme talare har också ansett sig kunna och böra uttala ett slags hot mot oss nuvarande ledamöter af Riksdagen och har funnit lämpligt att erinra oss om, att vi böra tänka på det svenska folket, valmännen, och att en kommande Riksdag kan få en sådan sammansättning, att, om 1911 års Riksdag antager förslaget om F-båten, säkerligen icke en kommande Riksdag skall bevilja anslag till en andra båt af denna typ. Jag kan icke erkänna honom såsom en sådan borgesman för det svenska folket och väljarne af riksdagsmän, att åt hans ord i detta afseende bör tillmätas någon synnerlig betydelse. För min del tror jag till och med, att, om en utredning, sådan som han sagt sig sakna i dag, längre fram kommer att föreligga, han själf skall vara med om att votera anslag till en andra båt af F-typen. Men hvad som är säkert är, att ett sådant hot icke bör och icke kommer att utöfva något inflytande på vår snart förestående votering. Vår plikt är att handla efter vår öfvertygelse i dag och i denna stund och lämna framtida voteringar åt, som jag hoppas, våra efterkommandes samvetsgranna pröfning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre De Geer, Louis: Vid den omröstning, som nu förestår, har man att välja endast mellan rent afslag eller bifall, och då intetdera af dessa alternativ tillfredsställer mig, ber jag att med några ord få motivera mitt blifvande votum.

Af hvad jag i denna sak kunnat inhämta, har jag fått den uppfattningen, att det nog kan ifrågasättas, huruvida den lösning af pansarbåtsfrågan, som nu föreligger, är den lyckligaste. Utan att vidare ingå på ämnet vill jag blott säga, att jag för min del föreställer mig, att det kanske varit lämpligare, om vi kunnat nöja oss med en något mindre, för våra inomskärsfarleder mera lämpad pansarbåtstyp. Hade en sådan kunnat åstadkommas för t. ex. $\frac{2}{3}$ af den summa, som F-båten betingar, och den andra tredjedelen användts till anskaffning af annan sjökrigsmateriel, tror jag det varit bäst för vår flotta. Ty, mina herrar, behovet af äfven andra fartyg än pansarbåtar är nog både stort och trängande. Jag vet icke, huru många undervattensbåtar vi hafva, men att antalet icke kan vara så synnerligt imponerande, kan man räkna ut. Vidare ser man af en reservation till försvarskommitténs betänkande, att vår flotta i närvarande stund nästan helt och hållet saknar tidsenliga spaningsfartyg. Den reservant, som omnämner detta, säger, att svenska flottan, om icke spaningsfartyg snart komma att byggas, befinner sig i samma sorgliga läge som en armé utan kavalleri. Om man af de 12 miljoner kronor, som F-båten kostar,

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*
(Forts.)

kunnat använda 8 eller 9 miljoner till en pansarbåt och det återstående till undervattensbåtar eller spaningsfartyg, kan nog hända, att det varit bättre.

Man må nu härom bysa hvilka åsikter som helst, men hvad alla kunna vara öfverens om är, att nyanskaffning af sjökrigs-materiel de senaste åren varit i hög grad försummad och att det nu är högsta tid, att någonting göres, om icke vårt sjöförsvars effektivitet skall äfventyras. Vi måste naturligtvis hålla uppe vårt försvar, så att det icke försvagas. Jag kan icke vara med om att betrakta försvaret som någonting, som man sträfvade efter att efter långvariga utredningar en gång i framtiden få det bästa möjliga utaf. Vi måste ha det färdigt så fort som möjligt och framför allt i dessa dagar. Det kan hända, att folken snart börja vakna upp till mera förnuft än nu, så att de göra ett slut på det vanvettiga rustningsraseriet, men innan detta skett, måste man hålla i och bära försvarsbördan.

Jag anser, att det kanhända är mindre välbetänkt att bygga pansarbåtar af den typ, som nu föreslagits, men jag vågar icke vara med om att dela ansvaret för ett afslag. Denna båt blir dock en förstärkning af vår flotta, och om Riksdagen beviljar anslag till densamma, har Riksdagen därmed visat, att den vill göra något för att hålla sjöförsvaret uppe.

Med anledning af hvad jag nu sagt kommer jag, herr talman, att, ehuru motvilligt, afgifva min röst för bifall till utskottets förslag.

Herr Wickman: Jag är medveten om att stå tämligen ensam i denna kammare om den mening jag hyser och vågar uttala, men jag är också lika medveten om, att jag icke står ensam bland landets skattdragande medborgare, då jag vågar uttala den meningen, att vårt land icke har eller kan åstādkomma ett försvar, som är mäktigt att möta våra närgränsande länders öfverlägsna vapenmakt; särskildt torde detta vara fallet med sjöförsvaret. Det är ur denna synpunkt, som jag här vågar uttala min mening.

Under årtionden ha på vårt försvar offrats miljoner, som öfverstigit landets ekonomiska bärkraft. En talare här i kammaren sade nyss, att alla äro ense om försvarets kraf och försvarsmöjligheterna, utom socialisterna, som icke vilja hafva något försvar alls. Mina herrar, jag tillåter mig säga, att äfven bland dessa finnes de, som vilja hafva ett försvar, men icke ett sådant försvar, som på skattevägen utarmar det svenska folket. Vi vilja söka i den mån det är möjligt för landets bärkraft att vara med, men när denna icke räcker till, då våga vi säga nej. Herr sjöministern sade nyss, att äfven den typ, som nu är ifrågasatt, icke är mäktigt att möta stormakternas slagskepp. Det är

detsamma, som vi alltid sagt till oss själfva och Riksdagen, när kraf under årtionden uppställt om nyanskaffning af pansarfartyg. Hvad har detta ländt till för nytta? Jag vågar påstå ingen, ty innan dessa typer blifvit färdiga och tillräckligt afprovade med en eller annan lustresa till främmande farvatten, anses fartygen vara olämpliga och uppläggas vid våra flottstationer. Jag skulle vilja fråga den ärade talare, som påstod, att socialisterna icke önska något försvar: om han, sedan han sett efter, hvad dessa miljonfartyg ha kostat, och de skatteuttagningar, som skett för att bekosta dem, ländt till för nytta, kan man icke då få den uppfattningen, att detta försvar är onyttigt och olämpligt? Jag har nyligen varit i tillfälle att titta på sådana där nyligen byggda sjöfartyg som nu anses odugliga, och jag kan icke neka till att på mig verkade det synnerligt obehagligt, när jag visste, att ett förslag om uttagande från det svenska folket af många miljoner till ytterligare anskaffning af sådan materiel förelåg som ett slöseri med svenska folkets medel. Jag vill icke ingå i några detaljer, utan ber att få understryka hvad den förste talaren anförde, och jag vill äfven instämma uti hans slututtalande, däri han vädjade till och varnade kammaren för framtiden, då man nu går att fatta sitt beslut.

Mina herrar! Det är ur denna synpunkt, ur fredens och kulturens synpunkt, som jag tror att vi kunna försvara vårt land lika väl utan att af det skattdragande folket uttaga de sista örena och lägga dem till försvaret, som ändå i framtiden icke blifver tillräckligt. Vi hoppas på en lycklig framtid å kulturens område, så att vi icke behöfva tänka på, att den ena nationen skall stå väpnad mot den andra.

Ur denna synpunkt ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Hägglund: Herr talman! Det var närmast med anledning af det yttrande af den ärade representanten på norrbottensbänken, hvarom herr vice talmannen nyss ordat, som jag begärde ordet. Herr vice talmannen har på ett kraftigt och värdigt sätt tillbakavisat detta yttrande, och jag skulle därför kunna afstå från att besvara kammaren, men då jag emellertid nu fått ordet ber jag att få uttala ytterligare några ord i anledning af och med anslutning till nämnda yttrande.

Den, som i någon mån aktgifvit på det sätt, på hvilket försvarsfrågan under senare tider behandlats i vårt land, torde knappast kunna värja sig för den tanken, att denna för vårt folk så synnerligen viktiga angelägenhet blifvit neddragen — ja, jag använder just detta ord — till ett medel, hvarmed man icke så litet spelar om den politiska makten. Då jag, såsom jag tror, har rätt i detta omdöme, kan jag icke underlåta att vid

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

detta tillfälle uttala mitt beklagande däröfver. Värmandet af landets urgamla frihet och oberoende borde af alla partier ställas på ett så högt plan, att det blefve oätkomligt för alla egennyttiga politiska spekulationer, och hvarje politiskt parti, synes det mig, som håller fosterlandet kärt, borde oafsedt sin politiska uppfattning enigt samverka med öfriga partier, då det gäller att följa våra fäder i deras fotspår, att söka värna vår frihet och själfständighet. Så synes det mig böra vara, men så är det tyvärr icke. Synnerligast under denna riksdag ha här i Riksdagen, i pressen och ute på folkmöten landet rundt uttalanden gjorts och uppmaningar gifvits, som uppenbarligen afsett att, så att säga, ställa försvarsfrågan på afskrifning. Man har visserligen ibland icke så alldeles tydligt och rent uttalat ordet afväpning, men i dess ställe så mycket kraftigare framhållit, att man för närvarande icke bör anslå ett enda öre till försvarets utveckling och vidmakthållande och framför allt icke till pansarbåtar af F-typen, åtminstone icke förrän en fullständig utredning och planmässighet förefinnes.

Frågar man då hvori denna planmässighet och utredning skall bestå, svaras det: jo, vi önska utredning om landets ekonomiska bärkraft och om, huru mycket man i främsta rummet bör anslå till ålderdomspensionering och andra kulturella och sociala förbättringar, och desslikes skall man söka utfundera, huru de 40 millioner kronor, som bränvinstillverkningen nu lämnar, skola anskaffas, sedan rusdrycksförbud blifvit infördt i vårt land. Finnes sedan något öfrigt att tillgå, säger man sig vara benägen att taga i allvarligt öfvervägande, huru mycket man därpå bör offra åt försvarets utveckling, allenast en fullständig planmässighet kan åstadkommas och framför allt godkännas af allmänheten ute på — folkmöten.

Man söker visserligen icke bestrida, att vår flotta är i stort behof af nybyggnad för att kunna fylla sina uppgifter, men typen för nya pansarfartyg bör först granskas och godkännas af folket. I fråga om landets bärkraft ha åtskilliga sakkunniga uttalat sig, och att döma af deras uttalanden förefaller det icke vara så afskräckande, att man icke skulle kunna bevilja det anslag, som här är i fråga, hvilket vida understiger många andra förut af Riksdagen beviljade dylika anslag. De — som föreslå afväpning kan man förstå. De äro antingen kosmopoliter och tycka, att det ena landet kan vara så godt som det andra; de frukta med ett ord icke för att vårt land skall blifva underkuvadt, eller också anse de, att den s. k. fredsrörelsen, såsom den siste talaren uttryckte sig, skall kunna åstadkommas, att folk och stater kunna lefva i broderlig sämja utan strid och örlig. Men denna förhoppning torde, såsom jag tror, säkerligen länge få vänta på sig, ty så länge maktlystnad och egoistiska beräkningar

finnas inneboende hos mänskligheten, är det nog så, att den starkaste afgår med segern, oafsedt hvad rättvisa och billighet kräfvat.

De, hvilka yrka på utredning och fullständig planmässighet för försvaret, säga sig icke haft nödig tid eller ägt tillgång till den sakkunskap, som en ny utredning kräver. Den tid, som i grundlagen finnes angifven för motioners afgifvande i anledning af kungl. propositioner, är för kort, för att de skulle kunna komma fram med ett eget förslag. Men de personer, hvilka såsom ledare stå i spetsen för dessa åskådningar och uttalanden, synas hafva glömt, att de själfva varit med och deltagit i det arbete, som försvarskommittén nyligen slutfört. Som bekant funnos uti försvarskommittén tre ledamöter af det liberala partiet. Dessa deltog i arbetet under en tid af omkring tre år. Det synes mig, att de åtminstone under denna tid haft möjlighet att förskaffa sig tillräcklig sakkunskap för att kunna framlägga ett eget förslag; ja, det förefaller mig till och med, att dessa herrar borde känt sig pliktiga att så göra. Den omständigheten, att deras åsikter i den föreliggande frågan icke sammanföll med den uppfattning, flertalet af kommitténs ledamöter byste, hindrade dem väl icke från att få fram sina åsikter reservationsvis, och då hade de ju framkommit till såväl Kungl. Maj:t som Riksdagen. I stället för att så handla, hvilket förefaller mig varit det mest riktiga, ansågo de det vara förenligt med sin plikt att lämna kommittén och dess arbeten och först under denna riksdag och på folkmötena landet rundt komma åter för att göra anmärkningar öfver hvad kommittén föreslagit. Men icke ens nu vilja de framlägga något eget förslag, utan fortsätta allenast med yrkandet på nya utredningar och framläggande af nya planmässiga förslag. Ett sådant förfaringsätt förefaller mig vittna, jag må öppet säga det, om den obotfärdiges förhinder och en förhållningspolitik, som jag anser att vi icke böra följa, i all synnerhet som man näppeligen någonsin torde kunna enas i fråga om landets ekonomiska bärkraft och huru mycket som bör afsättas till kulturella ändamål, innan något bör gifvas för landets försvar. Men, mina herrar, jag tror, att våra fäder i forna dagar icke räknade och handlade på detta sätt, då det gällde att utrusta armé och flotta för landets försvar, och jag betvivlar högeligen, att landets ekonomiska bärkraft, folkets ställning och förhållanden voro bättre på den tiden än nu. Tro verkligen dessa herrar, som stå i spetsen för oppositionen, att vi i den dag som i dag är, behöft rådslå och diskutera angående den föreliggande frågan, om våra fäder handlat på samma sätt, som de nu göra. För min del tror jag det icke.

Man invänder vidare att svenska folket icke vill ha F-typen, ty den komme att ruinera landet. Detta har uttalats vid åtskil-

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

liga möten, som hållits landet rundt. Ja, men hur går det till vid dessa möten? Jo, en föredragshållare eller en af ledarne själfva håller först ett föredrag, däri han på allt sätt utdömer F-typen såsom varande olämplig och omöjlig för försvaret och dessutom så dyrbar, att sedan man skaffat sig den och erforderliga båtar af samma typ, kommer landets ekonomi att äfventyras. Är det under sådana förhållanden så synnerligen underligt, att folket reagerar mot en båt af denna typ? Mig förefaller det icke underligt. Men om man vid dessa möten ville vara välvillig och förklara, att de sakkunniga, som hafva hörts angående denna båt — tillika med försvarskommittén — hafva i det närmaste enhälligt uttalat sig för dess lämlighet, och om man därjämte upplyser om, att här föreligger det icke några större kraf på anslag i och för denna pansarbåt, än hvad Riksdagen vid många tillfällen förut gifvit i och för pansarfartygs byggande, så är jag öfvertygad, att folket icke skulle göra de uttalanden, som det nu ofta gjort.

Man kan icke begära, att allmänheten skall kunna bedöma sådana frågor, som den här föreliggande, ute på ett folkmöte utan sakkunskap och utan föregående undersökning. Det är helt naturligt, att de måste tro på föredragshållaren, som de anse äga bättre förutsättningar för att bedöma den föreliggande frågan. Vårt folk har så ofta visat och visar, snart sagdt, dagligen, att det önskar att få duglig krigsmateriel. Detta visa exempelvis våra skytteföreningar. Ingen skytte medlem nöjer sig med att få ett dåligt vapen i sin hand. Nej, han skaffar sig själf ett godt vapen, äfven om det kostar honom kännbara uppoffringar. Han vet mer än väl, att det är med ett godt vapen, som han kan nå målet. Så kommer det nog också att förhålla sig beträffande ifrågavarande krigsfartyg. Ingen far eller mor vill i farans stund sända ut sin son på ett pansarskepp, om hvilket de tro eller äro öfvertygade, att vid första träffning kommer detta icke att kunna mäta sig med motståndarens. Staten har skyldighet att med till buds stående medel söka skydda de lif, som i farans ögonblick utkommenderas för att rädda landet, dess frihet och själfständighet. Inom de djupare leden har jag aldrig någonsin hört någon, som uttalat ogillande öfver, att vårt land i fordna dagar väl rustat sig för sitt försvar, och om de män, som stått i spetsen för försvaret med mod och kraft, har jag för min del endast hört loford och berömmelse från de bredare lagren af vårt folk.

Herr talman! Jag är därför förvissad om, att vårt svenska folk, om det upplyses om de sakliga och verkliga förhållandena, icke kommer att anse det vara något slöseri eller ett oriktigt handlingssätt, att Riksdagen beviljar det anslag, som här kräves. Jag är visserligen öfvertygad — jag känner det — att

vapen smidas och komma att smidas för att användas vid den stundande valkampanjen mot alla dem, som vågat rösta för, eller ännu mera mot dem, som uttalat sig för F-båtens anskaffning — hvarom också herr Larsson på norrbottensbanken nyss gaf oss en öppen bekräftelse, med tillagd maning och varning — men detta kommer likväl icke att förhindra mig att följa hvad mitt förstånd bjuder. Jag kommer därför att med min röst stödja det föreliggande förslaget, och jag yrkar bifall till utskottets betänkande.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

Herr Larsson Jacob: Den siste ärade talaren, antar jag, ursäktar mig, att jag icke kan befatta mig med att upptaga till besvarande alla de älskvärdheter, han behagade servera det parti, jag tillhör. Jag begärde ordet, med anledning af hvad den ärade representanten på västmanlandsbanken yttrade. Han begagnade tillfället i afton, liksom han gjort åtskilliga gånger förut, att erinra om hvad som skedde år 1906. Han började sitt anförande med att läsa upp ett yttrande utaf sjöministern i den Staaffska regeringen, och han pekade på, att i detta yttrande instämde *alla* de öfriga ledamöterna i regeringen. Han tycks emellertid hafva förbisett, att den sjöminister, som yttrade detta, står anecknad såsom reservant inom försvarskommittén *mot* F-båten, hvilken han betecknade vara för våra förhållande alldeles *olämplig* och alldeles *för dyr*. Sålunda kan väl näppeligen hans anförande till statsrådsprotokollet 1906 af den ärade talaren med någon framgång tagas till intäkt för F-båten.

Vidare frågade han, hvad mina detaljmärkningar tjäna till, då jag offentligen förklarar, att jag är af den fulla öfvertygelsen, att vi måste med det snaraste komma till afsevärda begränsningar af försvarskostnaderna. Den ärade talaren har uppenbarligen missförstått mig. Jag har ingalunda yrkat afslag på grund af några detaljmärkningar. Jag har yrkat afslag på grund af ungefär samma skäl, som den af honom citerade sjöministern i 1906 års förslag, nämligen att nu föreliggande förslag är för dyrt, och detta mitt afslagsyrkande står i fullständig öfverensstämmelse med min uppfattning, att vi måste komma till ett nedbringande af försvarskostnaderna. Då är det ju alldeles uppenbart, att jag icke kan gå med på ett förslag, om hvilket jag har den öfvertygelsen att det, i stället för att göra försvarsbördan lättare, måste göra den tyngre.

Herr vice talmannen utlöste de känslor, som, därom var jag naturligtvis på förhand fullt beredd, rörde sig inom denna kammare, då jag fällde de uttryck, som han fann vara — jag vet icke, om han sade ordet — anstötliga. Jag lyssnade uppmärksamt till herr vice talmannen, men jag måste beklaga, att jag icke af innehållet kunde få fram så synnerligen mycket, som

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

betingade denna allvarliga och djupt upprörda ton, med hvilken yttrandet riktades mot mig, och därför får jag bekänna, att jag icke funnit mig på ringaste sätt imponerad af det, och det för- anleder mig icke att taga tillbaka ett enda ord af hvad jag sade. Hvad var det för anmärkningar herr vice talmannen gjorde? Han påstod att jag hade tillåtit mig att profetera. »Man gör klokast i,» sade han, »att icke profetera». Jag har aldrig tillåtit mig att profetera. Det ligger något annat än att profetera däruti, att man kan tillåta sig att hafva en mening om hvad som kan blifva följden af en handling, som man företagit. En sådan mening tillåter jag mig hafva och uttala. Det är min rätt.

Vidare förmenade herr vice talmannen, att jag hade uttalat mig förolämpande mot den kommande riksdagen. Nej, herr vice talman! Det är ingalunda en förolämpning. Hvad är det, som det här är fråga om? Det är fråga om att draga en växel på kommande riksdagar. Är jag icke öfvertygad att den, på hvilken jag drager växeln är ense med mig om, att ändamålet är riktigt och godt, då må jag väl vara berättigad att uttala min förvissning om, att sådana växlar kunna komma att återgå med protest för uteblifvet godkännande eller eventuellt för uteblifven betalning.

Det var egentligen dessa båda anmärkningar, som herr vice talmannen riktade mot mig, och jag bär dessa anmärkningar med mycket jämnmod. Men härtill kom en tredje anmärkning, nämligen att det, jag yttrat, skulle innebära ett hot mot denna kammare. Nej, förlåt mig, jag vet mycket väl, att ett hot icke hade varit på sin plats och hade varit fullständigt ändamålsöst. Jag har icke åsyftat att på något sätt uttala ett hot. Det är väl icke ett hot, att man meddelar, hvad man tänker kunna blifva effekten af detta förslags antagande, och om den effekten har jag en helt annan mening än herr vice talmannen. Jag tror, att jag utan att besitta profetians gåfva kan hafva god grund till att bedöma, hvilken effekt ett antagande af detta förslag skall komma att hafva på det skattdragande svenska folket.

Herr Berger: Jag har ingen särskild sakkunskap i den föreliggande frågan; men jag har naturligtvis försökt att sätta mig in i densamma, så godt jag kunnat, och jag har därvid kommit till den öfvertygelsen, att omsorgen om fäderneslandets oberoende kräfver, att anslag nu beviljas för byggande af den föreslagna pansarbåten. Det vore enligt min tanke en alltför sorglös politik att nu förhåla tiden med ett uppskof, som ju kan blifva ödesdigert för vårt land.

Jag har endast velat med dessa ord angifva min ståndpunkt i frågan, och det är utan tvekan, som jag, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Petersson, Alfred: Jag skall verkligen iakttaga den varning, som herr vice talmannen nyss gaf. Hvad mig själf beträffar, skulle jag i allt fall gått samma väg, äfven om den varningen uteblifvit. Jag skall icke profetera. Däremot skall jag med hr talmannens och kammarens tillåtelse be att få med några ord beröra dels något, som hör till det förflutna, och dels det närvarande.

Jag kan då icke neka till, att försvarsfrågan för närvarande, och enkaneligen denna F-båtsfråga, befinner sig uti ett synnerligen säreget, jag skulle vilja säga prekärt läge, ett läge, som är olikt, såvidt jag förstår, det läge, som försvarsfrågan har haft under åtminstone de senaste årtiondena och i hvarje fall den tid, jag varit med i Riksdagen och kunnat följa denna fråga. Jag har nämligen varit med, då åtskilliga försvarsspörsmål varit före och då viktiga sådana spörsmål också hafva blifvit lösta, men jag kan aldrig påminna mig, att linierna då, på samma sätt som nu, gått strängt efter partigränserna, utan de hafva i stället vid hvart och ett af dessa tillfällen gått raktigenom partierna, oberoende af dem. Nu måste jag konstatera, och det kan icke i stort sedt förnekas, att linierna gå mycket strängt efter partilinierna. Det synes mig som om tilltron och tillslutningen till det förslag, som vi i kväll debattera, knappast går en hårsman utöfver dessa partigränser. Detta förefaller mig vara rätt underligt. Jag tviflar icke ett ögonblick på, att icke detta förslag blir Riksdagens beslut, men jag vågar på samma gång hysa den meningen och den tron, att detta sker med anlåtande af just partidisciplinära medel, med anlåtande af de yttersta resurser, som partipolitiken har till sitt förfogande. Detta är något säreget, på samma gång som det är att beklaga, enligt mitt förmenande. Detta måste hafva någon orsak, måste hafva en förklaring, och hvori ligger denna förklaring? Man säger, att den ligger uti oviljan hos de andra partierna mot försvaret såsom sådant. Det har sagts här, att man konstruerar hinder, som egentligen icke är något annat än ett slags omskrifning af, att man i själfva verket ingenting vill uti försvarsfrågan. Det är en förklaring, som åtminstone icke af mig kan godkännas, och en förklaring, som jag också tror fullkomligt saknar, i stort sedt, grund för sig. Äfven jag, mina herrar, och det parti, som man här har talat mycket ofördelaktigt om, minst sagdt, vilja verkligen ett väl ordnad försvar. Det är ju emellertid icke så underligt, om man har olika tankar om en sådan fråga och ett sådant förslag, som nu är å bane. Jag skall strax komma till det, men dessförinnan skall jag be att få, i sammanhang med dessa skarpa ord från herr vice talmannen, nämna, att folkets förtroende och försvarsfrågan hafva dock det allra intimaste samband med hvarandra, och jag tror, att det

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsma-
riel.*

(Forts.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfär-
tygsmate-
riel.*

(Forts.) är ur ren försvarsvänlig synpunkt ofantligt viktigt, att man icke på detta sätt för fram försvarsfrågan, så att man skiljer ifrån sig stora skaror af folket. Jag kan nämligen icke se annat, än att stora skaror af folket fattas och icke äro med sin sympati och tillslutning för denna fråga, när man nu voterar ett bifall. Jag kan icke annat än draga denna slutsats af det förhållandet, att det i hvarje fall är det inom landet varande största politiska partiet, som tycks vara frånvarande och som icke kan gifva sin anslutning till detta förslag. Detta är, mina herrar, något, som är ganska betecknande och som man icke kan fränkänna en mycket stor betydelse. Det är icke riktigt enligt mitt förmenande, om man löser viktiga frågor mot opinionen hos den stora massan utaf folket, hvars förtroende och kärlek till försvaret man behöfver, om det skall gå lyckligt i längden. Hvad nu framtiden beträffar, är det af synerligen stor betydelse, att man länkar de politiska förhållandena så, att man banar väg äfven under framtiden för en lycklig politik och äfven för förtroendet för försvaret.

Jag skall i detta hänseende, just i fråga om hvad som kan anses vara klokt eller icke klokt i fråga om politik, be att få citera några ord, som yttrades vid ett tillfälle utaf en i denna kammare på sin tid mycket aktad person. Det var landshöfding Wennerberg. Han sade just, när en försvarsfråga debatterades: »Klohet, mina herrar, är en dygd och jag respekterar den. Det finnes dock klohet af många slag. Det vanligaste slaget är klohet i handel och vandel, som söker för stunden en fördel i sitt eget eller de sinas intresse. Den kloheten må gälla hvad och hvar den kan, men icke mera och icke här. Det som här bör råda, vid bestämmandet af Riksdagens handlingssätt, det måtte väl vara den art af klohet, som med ett gammalt godt namn kallas statsklohet. Den skiljes lätt nog från den andra, ty dess stadiga ögonmärke ser man af historien vara *icke* stunden, utan framtiden, *icke* någras eller enskildas fördelar, utan allas, d. v. s. statens».

Jag skall nu med några ord tala om det förslag, som föreligger. Jag skall naturligtvis icke försöka att gå in på några detaljer om den föreslagna fartygstypen och dess olika egenskaper, men när man förvånar sig öfver, att ett motstånd har kunnat resas mot detta förslag, när man förvånar sig öfver såsom det sagts, att man ute i landet har talat mot detta förslag och försökt få en opinion däremot, då säger jag, är det så mycket att förvåna sig öfver? Man skall komma ihåg, att här föreligger ett väsentligt afsteg från den väg, på hvilken man förut gått. Här är fråga i allt fall om att införa i flottan en fartygstyp, som med afseende på kostnader för det första skiljer sig mycket väsentligt ifrån hvad vi förut haft i vår flotta,

liksom i afseende på fartygens storlek. Är det så underligt, att man gör anmärkningar mot det förhållandet, att man vid framläggande af detta förslag icke låtit det åtföljas af något slags uttalande från regeringens sida, om hvad man tänker i afseende på flottans utveckling under den närmaste tiden framåt och hvad den skall kosta årligen? Jag tillåter mig här återgifva, hvad en här i kammaren mycket aktad ledamot har yttrat om högerns ställning till försvarsfrågan, nämligen att högern fordrar, att hela sanningen skall läggas fram, så att man kan öfverblicka konsekvenserna. Det är icke så i den Kungl. propositionen, att hela sanningen i dessa frågor är framlagd. Det är icke så, att man kan öfverblicka konsekvenserna däraf. Det står icke till, att man kan göra det påståendet. Man kan göra kommentarier och uttalanden, men i den kungl. propositionen finnes icke någonting sådant. Jag vill dessutom säga, att man behöfver icke vara fackman för att, om man läser den utredning, som föreligger här, förstå, att icke uppgifter, egenskaper och kraf, som uppställts för detta nya fartyg, också äro verkligen uppfyllda i afseende på denna fartygstyp, som man föreslår oss. Och det bör ju icke utgöra något klander i och för sig beträffande fartygstypen, däremot kanske mer ett klander mot dem, som uppställt dessa kraf, därför att krafven icke hafva kunnat vid närmare öfvervägande tyllas.

Jag skall tillåta mig uppläsa några af de hufvudegenskaper, som 1906 års sakkunniga uppställde såsom kraf och fordringar i afseende på den fartygstyp, som skulle åstadkommas. Jag förbigår det, som säges om nödvändigheten att begagna skärgårdens militärleder. Hvad i andra punkten säges är, »att far-ten bör vara öfverlägsen den hos nu befintliga eller projekterade slagskepp». Ingen människa vågar påstå, att det krafvet verkligen är uppfyllt i afseende på den fartygstyp, som nu föreligger. Det är icke möjligt. Visserligen föreligger icke i den kungl. propositionen sådant material, att man med begagnande af det materialet kan afgöra och bedöma denna fråga. Det får man förskaffa sig på annat håll. Men det är uppenbart, att det finnes både flytande och projekterade slagskepp, som hafva högre fart än detta fartyg. Jag säger ännu en gång, att jag tror dessa kraf äro uppställda så, att de med den snabba utvecklingen af fartygstekniken icke kunna fyllas. Så hafva vi den svåra artilleribestyckningen. Härom säga de sakkunniga: »I artilleribestyckningen måste ingå kanoner, hvilka med hänsyn till sin effekt kunna jämföras med de kraftigaste kanoner på utländska slagskepp och hvilka på antagliga stridsafstånd skola kunna genomslå pansarskyddet för dessa kanoner». Jag tror heller icke, att man kan påstå, att dessa kraf, som blifvit uppställda, äro fyllda i denna typ, som nu föreligger.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

Jag har med dessa antygningar velat påvisa, att nog kan man hafva anledning att skrifva frågetecken. Saken är icke alls så enkel för alla, som den är för några. Många behöfva ju vid bedömandet af denna fråga endast hafva klart för sig, att de vilja hafva ett starkt sjöförsvär, och att i detta sjöförsvär böra ingå pansarfartyg. Det kunna vi vara eniga om alla här. (Forts.) Men när det kommer till fartygstypen, är man nöjd med det, att de sakkunnige sagt, att denna typ är bra, och att man icke kunnat förebriaga någon, som är bättre än denna, och så är saken klar.

Det är icke heller enligt mitt förmenande riktigt att i den politiska debatten ställa saken så, att all kritik skulle vara oberrättigad, all kritik skulle motiveras af detta: man vill ingenting. Allt hvad som förelägges till antagande, det vill man icke, utan då vill man alltid någonting annat. Jag tror, att man skjuter öfver målet, då man resonerar på det sättet. En saklig kritik och olika meningars sammanjämkning hafva ofta varit den väg, på hvilken man kommit fram i politiken, och ofta den väg, hvarpå man kommit fram äfven i försvarsfrågan. Jag tror att, om man hade anlitat den vägen på ett tidigare stadium i denna fråga, det hade varit lyckligt. Ett tidigare anlitage af den vägen hade kanske icke ställt försvarsfrågan i den situation, i hvilken den nu befinner sig. Hvar förklaringen ligger till att man skött denna utredning och från regeringshåll fört fram frågan såsom man här gjort, skall jag icke yttra mig om. Det är möjligt, att man tänkt sig, att högern efter den stora konsolideringen var stark nog att sköta den saken själf. Men, mina herrar, jag tror för min del icke, att det är riktigt statsmannaklokt, för att använda en nyss citerad politikers ord, att handla efter dylika principer. Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, utan sluta med att yrka bifall till den reservation, som finnes bifogad betänkanudet. Det är den enda utväg, som står mig öppen, såsom frågan nu ligger.

Herr Wallenberg: Här se herrarna en före detta medlem af den mycket kritiserade, för att icke säga äcklade och häcklade försvarskommittén. Jag hörde till de sex lekmännen, som från början insattes i kommittén. Tre rymde sin väg såsom herrarna veta, och vi tre andra hade sedermera, såsom herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet nyss yttrade, att uttala vår mening äfven i militära frågor. När denna pansarbåtsfråga inkom från regeringen för att behandlas af försvarskommittén, måste jag tyvärr resa till utlandet, men dessförinnan inlämnade jag opåmint till kommitténs ordförande en promemoria, som angaf min ställning till frågan. I denna promemoria erkände jag nödvändigheten af att Sverige har sjögående pan-

sarbåtar, och jag är beredd att när som helst försvara denna åsikt, som jag tror delas af alla militära auktoriteter.

När jag gjort detta erkännande, så kom frågan nr 2: huru skola dessa pansarbåtar vara beskaffade? På denna fråga svarade jag i min promemoria, att de skola vara så beskaffade, att de ingifva förtroende hos det befäl och det manskap, som till följd af sin plikt nödgas riskera, för att icke säga offra sina lif för fosterlandet. Min åsikt är, att människomaterialet är det dyrbaraste vi hafva. Min åsikt är, att vi hafva skyldighet att till detta människomaterials förfogande ställa den yppersta tekniska materiel, som våra tillgångar tillåta oss anskaffa.

Kommer så den andra frågan, just den, som förekommer i 1906 års statsrådsprotokoll, nämligen att vi skola anskaffa denna förtroendeingifvande materiel i den mån våra ekonomiska resurser sådant medgifva. Detta nedskref jag också. När jag skref detta, var det ännu dypningar efter den sista världskrisen. Men när jag i dag uttalar min åsikt i pansarbåtsfrågan, kan jag samtidigt uttala min åsikt i den ekonomiska frågan. Jag anser, att våra ekonomiska resurser tillåta oss skaffa denna fullgoda materiel. Hvad är det nu, mina herrar, som gör en pansarbåt fullgod? Det är tre ting: det är bepansringen, det är artilleriet och det är farten. För våra förhållanden tillkommer nu en faktor, som måste vara bestämmande, och det är våra inhemska farvatten. Jag kan icke göra en sjögående pansarbåt större, än att den kan befara vår skärgård. Där är således gränsen. Nu vågar jag påstå, att inom denna gräns är pansarbåtstypen F det bästa, som för närvarande kan åstadkommas.

Man har vidare sagt, och det har äfven här framförts af en talare, som har tillstyrkt byggandet af pansarbåten, att man skall hafva sin uppmärksamhet riktad på de s. k. oljemotorerna. Detta är för mig för ögonblicket en underordnad sak, men alldenstund jag tillhör dem, som kanske mest i detta land hafva sysslat med de moderna oljemotorerna, tillåter jag mig om den saken yttra några ord. För 11 år sedan inköpte jag jämte några andra patentet på den yppersta oljemotorn, som då fanns och hvilken ännu i dag är den yppersta, den s. k. Dieselmotorn. Den svenska typen af Dieselmotorn är erkänd att vara den yppersta som finns. Vi hafva oafåtligt arbetat på att experimentera ut en maskin för sjögående fartyg. Vi hafva till flottan levererat maskiner till undervattensbåtar. Vi äro för närvarande på det stadium, att vi kunna tillverka dylika maskiner upp till 1,000 hästkrafter. Längre hafva vi icke kommit, och vi förutse, att ännu skall det taga rätt rundlig tid, innan man kan för att icke riskera sin prestige, sin heder, bjuda sjöförsvaret sådana maskiner, som äro i fråga för pansarbåten F. Där äro nämligen behöfliga två maskiner på 7,000 och en maskin på 4,000

Om nyanskaffning af krigsmateriel.

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

hästkrafter, således tillsammans 18,000 hästkrafter, och dit hafva vi icke ännu kommit, och det dröjer så länge, att den frågan får icke förhindra vidmakthållandet af vårt sjöförsvär.

Jag kan konstatera riktigheten af hvad herr statsrådet och chefen för sjöförsvärsdepartementet yttrade, att från departementets sida följes denna fråga med oafslätlig uppmärksamhet.

Till sist ett ord med anledning af hvad den förste och den senaste talaren i kvall hafva yttrat. Af deras uttalanden framgår det tydligt hvad vi alla vetat förut, men kanske ingen uttalat före mig. Den här frågan är icke längre för dem en sakfråga, det har blifvit en personfråga. För min del kommer jag aldrig att använda en så allvarsam sak som fosterlandets försvar till politiskt tillhygge.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Fleming: Jag begärde ordet egentligen därför att en ärad talare på gäflborgsbänken sade, att jag uttalat mig kategoriskt mot användandet af oljemotorer. Jag ber blott att få säga, att det gjorde jag icke. Jag sade att för närvarande äro de icke så utvecklade som erfordras, och efter den sista ärade talarens anförande skall jag visst icke vidare ingå på den frågan. Personligen skulle det mycket glädja mig, om oljemotorer fortast möjligt kunde komma till användning.

Men efter jag har fått ordet, skall jag begagna tillfället att äfven säga en annan sak angående ett anförande från en annan talare på gäflborgsbänken. Det föreföll att vara riktadt mot mig och mitt uttalande om den socialistiska ståndpunkten. Han sade, att socialisterna vilja hafva ett försvar, men icke ett sådant, som för mycket betungar det skattdragande folket. Efter de uttalanden, som äro gjorda på den s. k. partikongressen, får den ärade talaren ursäkta, att jag icke förstär sammanhanget mellan hans yttrande nu och de uttalanden, som gjordes på denna kongress, och för öfrigt är det i detta fall icke fråga om att öka skatterna för det utarmade folket. Det är uttryckligen sagdt, att nu förevarande fråga icke skulle drifva kostnaderna utöfver den budget, som utgått under många år. För öfrigt föreföll det af talarens anförande, som om han var ledsen öfver att våra pansarbåtar icke kommit till användning. Det är en ståndpunkt, som icke någon annan, tror jag, vill följa, ty hafva våra pansarbåtar gjort det, att vi icke kommit i krig, tror jag vi skola vara nöjda. Att hysa den förhoppningen, att de skola komma att användas mot verklig fiende, visar hän på en linje, som man icke torde böra följa.

Herr Nyström: Den ärade talare på gäflborgsbänken, som nyss hade ordet, gjorde några allmänna reflexioner, som icke

böra stå utan kommentarier vid detta tillfälle. Han framhöll, att försvarsfrågan denna gång varit en partifråga, och han har kanske rätt i det påståendet. Men hvem har gjort fosterlandets försvarsfråga till en partifråga? Det är det liberala partiet. Det är det partiet, som har gjort försvarsfrågan till en agitationsfråga för sig. Först har partiet under mångårigt undermineringsarbete sökt hos svenska folkets mest okritiska lager sprida förvillande uppgifter om försvaret och möjligheten att försvara fosterlandet. Och när partiet sedan fann eller trodde sig finna, att dessa läror burit frukt, då uppställde partiet såsom sin förnämsta partifråga, man kan säga, försvarsnihilismen, låt vara klädd i utredningens veckrika mantal. Om sålunda vi skulle befinna oss i det olyckliga läget, att försvarsfrågan blifvit en partifråga, så är det icke det moderata partiets fel och bör sålunda icke anföras såsom en anklagelse mot det partiet.

Folkets förtroende finnes icke här, säger den siste talaren. Hvad vet han om folkets förtroende? Har han pröfvat njurarna hos svenska folket? Han har själf varit en af agitatorerna i denna sak. Hans läror och påståenden i dessa föredrag, som man sett refererade i tidningarna, kunna underkastas mycken kritik. Men det svenska folket är dock sundt till sin kärna, och det skall veta att reagera mot sådana läror och åsikter. Det är så långt ifrån att högerpartiet fruktar det svenska folkets dom för hvad vi ämna göra i denna fråga och andra liknande, att vi tvärtom tänka uppställa försvarsfrågan såsom den viktigaste frågan vid årets val. Och vi skola då få se, huru svenska folket svarar på den frågan.

Den ärade talaren påstod, att det var partidisciplinen, som förde ihop våra meningsfränder för denna F-båt. Den ärade talaren är, tror jag, den enda bland oss, som haft nöjet att proba partidisciplinen i två motsatta partier, och, vill han vara sanningsenlig, kan han kanske medgifva, att den partidisciplin, under hvilken han nu står, är svårare än den, som han förr lyste under.

Han sökte vidare stöda sin uppfattning med ett citat af Wennerberg. Det verkade något öfverraskande på oss, som kände Wennerberg, som veta, att hans hjärta var svenskt allt igenom, som veta, att, om han funnits här i denna stund, han hade varit den förnämsta förkämpan för det, som den ärade talaren icke vill veta af. Att citera hans ord i ett anförande mot försvaret, är en hädelse mot hans minne. Men hvad var det citatet innebar? Det innebar den enkla satsen, att den sanna statsmannaklokheten är att icke tänka på stundens små fördelar utan att tänka på framtiden. Och hvad är det vi göra, som önska stärka försvaret? Det är just att vi vilja tänka på och sörja för Sveriges framtid, medan de, som nu med all makt

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.

(Forts.)

söka störta detta förslag, måhända ledas af små, små tankar om dagens fördelar.

Det är dessa betraktelser jag icke kunnat undanhålla, då jag hörde denna talare yttra sig. Och jag vill endast tillägga, att den »dagen efteråt», som en annan talare hotade oss med, den dagen frukta vi icke; tvärtom, vi hoppas, att den dagen snart månde komma, då sådana läror, som det liberala partiet nu för, skola vara omöjliga att framlägga för svenska folket. Det har visat sig i främmande länder, att äfven de hafva haft perioder, då försvarsnihilism i en eller annan form varit det liberala partiets program. Tyskland genomgick en sådan period på 1860-talet, men Bismarcks kraftiga hand genomförde försvarsorganisationen. I Frankrike var det det liberala partiet, som hindrade Napoleon III att genomföra en ordentlig försvarsorganisation, och det fick landet dyrt böta för åren 1870—71. Sedan den tiden har man såväl i Tyskland och Frankrike som i andra länder icke längre talat om försvaret som en partifråga. Har det funnits någon neutral fråga, så har det varit denna. Alla partier — jag talar icke om socialisterna — hafva varit eniga i den saken. Jag hoppas också, att den tiden skall komma i vårt land, då icke längre det liberala partiet kan direkt eller indirekt uppträda såsom försvarsnihilismens förespråkare. Det är efter den dagen jag längtar.

Herr Hellberg: Ja, mina herrar, under den kompakta stämning, som nu råder här i kammaren och som nått en intensitet, som känns nästan fysiskt pinsam, lönar det sig naturligtvis mycket litet att tala om en annan stämning, som råder utanför denna kammares väggar, men jag vill ändock påminna något om den. Jag vill icke göra det i den formen, att jag riktar några anklagelser mot mina motståndare i kammaren. Jag vill blott påvisa några faktiska förhållanden, som det synes mig, att man ändå en smula borde tänka på, innan man faller så starka omdömen, som exempelvis den siste talaren här tillåtit sig.

Om herrarna en gång tänka på huru våra försvarskostnader stegrats sedan, för att taga ett år, exempelvis 1901, hvilka efter våra förhållanden oerhördt stora summor offras för försvaret — om herrarna vidare söka tänka sig in i menige mans, icke minst den svenska allmogens ställning, huru svårt det är för den att åstadkomma skatterna till stat och kommun, så böra herrarne kunna förstå att det icke är underligt, om ute i landets breda lager uppstått betänkligheter mot dessa ständigt stegrade försvarsutgifter. Det har också i Andra kammaren, såsom herrarna minnas, kommit fram den ena motionen efter den andra — jag nämner särskildt herr Carlheim-Gyllenskiölds — hvari påyrkats att vi måtte på allvar taga upp den ekonomiska sidan af för-

svarsfrågan, ty det går icke an att utan plan och beräkning offra det ena tiotalet miljoner efter det andra. Det var denna stämning, som ledde till försvarskommitténs tillsättande, och det kan ju icke vara olämpligt att i detta sammanhang påminna om den, jag kan säga dubbla vikt, som den nuvarande statsministern i sitt uttalande när kommittén tillsattes, lade vid att den finansiella sidan af utredningen var det väsentliga. Det var också först när den ekonomiska sidan mer eller mindre undansköts för den andra sidan och när två rena försvarsförslag utbrötos ur kommitténs allmänna utlåtande — det var då, som, för att begagna herr Wallenbergs nonchalanta uttryck, de tre vänstermedlemmarna af kommittén »rymde sin väg». De »rymde» därför, att de, sedan försök förgäfves gjorts att få kommitténs inslagna riktning förändrad, ansågo, att kommittén aldrig kunde komma till det resultat som syntes dem lyckligt. De båda frågor, som utbrötos, voro frågan om flottstationen, som då kalkylerades kosta 35 miljoner, en kostnad, som jag tror, att i denna stund vi äro glada att hafva undslupit, och den andra frågan rörde F-båten. Det är då icke att undra på, att denna pansarbåt under sådana förhållanden kommit mot en misstänkt bakgrund, som gör att den icke kan få förtroende i landet. Den framstår såsom ett uttryck för högermajoritetens lust att fullfölja den gamla vanan att pålägga nya försvarskostnader utan hänsyn till förmågan att bära dem.

Nu talar man med ringaktning om denna opinion, men jag tror icke, att man bör bedöma den så alltför öfverlägset. Herrarna måste besinna — icke minst de som tala om att försvaret skall hafva svenska folkets förtroende — att vi komma nog på längden ingen vart utan detta förtroende. Och jag har verkligen fått det intrycket, att i ganska stora lager råder en betydande oro i fråga om försvarsutgifternas ständiga stegring. Jag tror, att denna farhåga har spridts till och med till kretsar, som herrarna icke kunna tro. Jag kan gärna anföra hvad en riksdagsman i Andra kammaren för någon tid sedan berättade. Han hade varit tillsammans med några bolagsdisponenter, solida högermän allesammans, och de hade sagt till honom: »ni måtte väl inte besluta F-båten». Detta är ett varsel, som icke bör förbises. Jag tror för min del, att det icke kan vara nyttigt för försvarets framtid, att högern så att säga trotsar fram sin vilja. Det hafva herrarna makt att göra nu och komma att göra det, men jag vill ändå hemställa till herrarna att betänka, om det icke kan medföra farliga konsekvenser, ty ett hänsynslöst begagnande af makten kan medföra bakslag, som äro betänkliga.

Jag skall icke försöka att på något sätt besvara de ytterst häftiga, ytterst våldsamma, ytterst hänsynslösa yttranden, som

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

herr Nyström tillät sig mot det parti jag tillhör. Jag vill säga, att herr Nyström kunde lika gärna ha slagit sig för sitt hjärta som i pulpeten, ty ohöjldare än i hans anförande kan partifari-sén, som tackar Gud för att han icke är som motståndarne, knappast framträda. Jag tror dock, att vi, som stå på vänster-sidan, äro medvetna om vårt ansvar. Vi känna att försvaret är en ytterst allvarlig fråga, men det är vår rätt att hafva en annan mening därom än herrarne fordra att vi skola hafva. Jag tror, att hvilket parti som en gång må komma till makten, så måste det nog tillgodose Sveriges försvar, så länge vi lefva i dessa utrikespolitiska vargatider, hvilka mänskligheten väl en gång skall komma ifrån.

Jag skall icke längre upptaga den långt framskridna tiden, men jag har velat hänleda herrarnas uppmärksamhet på om-ständigheter, som böra i någon mån kunna förklara, att vi intaga en annan ståndpunkt i denna fråga.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då i denna kammare alla försök till opposition mot utskottets förslag betecknas såsom utslag af försvarsnihilism, ja rent af såsom en akt af pliktförgätenhet, har jag känt det såsom ett behof att meddela, att jag tillhör dem, som rösta för reservationen.

Jag ber då först få säga, att det förhåller sig nog ändå så, att här är fråga icke blott om ett anslag på 3,880,000 kronor, utan faktiskt om genomförande af ett nytt flottbyggnadsprogram. I detta afseende finna vi, att vid behandling af femte hufvud-titeln under sista åren gjorts uttalanden om anledningen, hvarför icke på flera år förslag framkommit om byggande af nya pansarbåtar. Dessa uttalanden visa, att det gällde åstadkommande af en utredning, som skulle gifva oss en flotta af en helt ny typ. Det är också hvad som faktiskt nu föreligger.

Nu vet jag mycket väl, att man säger, att det nu är nöd-vändigt att i denna fråga lyssna till hvad sakkunskapen har att förkunna. För min del erkänner jag, att jag ytterst villigt hör hvad sakkunskapen såväl i denna som andra frågor har att säga. Men samtidigt vill jag uttala, att jag lärt mig att med särskild varsamhet följa hvad militära sakkunniga hafva att an-draga i anslagsfrågor. Och jag påstår icke, utan konstaterar, att de längst gående försvarsåtgärderna aldrig behöft stå utan stöd af sakkunskapen; jag konstaterar, att den militära sakkun-skapen alltid varit beredd att vitsorda såsom alldeles nödvändigt och oundgängligt just det, som vid tidpunkten för omdömet fällande var det mesta tänkbara, det högsta möjliga maximum af hvad då kunde genomföras. Jag vill till belysning härom framställa ett antagande: låt oss antaga, att Sverige under i öf-rigt alldeles likartade förhållanden som de nuvarande ägde dub-

belt så stor befolkning och dubbelt så stor nationalförmögenhet som det nu har; är det någon tvekan om, att ett sådant pansarbåtsförslag som det nu framlagda icke då skulle af de militära sakkunnige betecknas såsom otillfredsställande och olämpligt? Jag har åtminstone den öfvertygelsen att detta skulle blifva fallet. I sådant afseende vill jag påminna om, huru det var vid genomförandet af de 90 dagarna och den nya värnpliktslagen. Härtill kommer att efter genomförandet af dylika önskingar sker rätt ofta en personalförändring i den militära ledningen. Nya personer framträda med nya uppfattningar, nya önskingar och nya därtill anknutna försäkringar.

Beträffande värdesättningen och sakkunskapen ber jag också att få påminna åtskilliga af denna kammares ledamöter, som i dag på förmiddagen åhörde en mycket populär talare inom Andra kammaren, huru denne först frågade det liberala partiet, hvilka sakkunnige detta parti skulle anmoda för den ifrågasatta utredningen, och så fortsatte han, att om denna utredning skulle gå ut på att ådagalägga, att pansarbåtar voro obehöfliga för vårt försvar, skulle hans förstånd vägra följa med, och han skulle säga nej till godkännandet om en sådan utredning. Jag konstaterar således, att man opponerar sig mot sakkunskapen, när den icke öfverensstämmer med den egna uppfattningen. Man betraktar de sakkunniges inlägg på helt annat sätt, när dessa icke utfalla så, som man tänkt och önskat. Jag ber i detta sammanhang rörande sakkunskapen också få säga, att vi i går åhörde tvänne föredrag, bägge hållna af sakkunniga. Det ena föredraget har här mycket kritiserats. Men jag vill rörande det andra säga, att det öfverraskade mig att i detta föredrag få höra såsom motiv för tillstyrkande af F-båten anföras, att vår flotta troligen icke skulle komma att strida med andra större makters bästa fartyg. Dessa makter skulle skicka emot oss sina mindre och billigare fartyg och icke i strid mot oss använda dem af sina fartyg, som hade alla förutsättningar för att hastigt oskadliggöra vår flotta. Jag får säga, att ett dylikt uttalande såsom motivering för F-båten af en sakkunnig verkligen var öfverraskande.

Nu förhåller det sig så, att man här i landet önskar en utredning, som går ut på, icke blott att visa den blifvande pansarbåtstypens storlek och kostnad, utan framför allt huru flotta och här skola inordnas i ett enda sammanhängande system, till ett samverkande värn för landets själfständighet, och huru detta skulle te sig i förhållande till vår förmåga att bära försvarets kostnader. Här har man i dag försäkrat, att på denna punkt räcker vår förmåga till; men att landet, när det å andra sidan skrifer sig till minnes, hvad man i diskussioner här tidigare sagt, nämligen att öfver alla andra kraf försvarsfrågan bör

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.* sätts, ställer sig tveksamt gentemot det nu framställda pansar-
båtsförslaget, bör icke vara förvånande och borde icke föranleda
sådana omdömen, som här nyligen blifvit fällda.

Man har också med alldeles särskild skärpa kastat sig öfver
ett uttalande, som gick ut på, att vid utarbetande af ett flott-
program hänsyn borde tagas till den allmänna opinionen. I
(Forts.) detta afseende ber jag få fråga vederbörande, huruvida det för
dem är likgiltigt, om detta flottprogram genomföres med eller mot
folkets flertals vilja? Man svarar: det är naturligtvis för oss
icke likgiltigt; naturligtvis önska vi hafva folkets flertal med
oss. Om då, såsom herr Nyström säger, man är öfvertygad om
att hafva detta flertal med sig, vore det icke då lämpligt att,
innan beslut i frågan fattas, gifva folket tillfälle att uttala sig
därom? Är det då icke lämpligt och riktigt, att folket i val får
antaga detta program? Då man är så troviss om att represen-
tera majoritetens mening, borde man vara angelägen att få upp-
visa huru verkligen denna sak bygges på det svenska folkets
flertals godkännande.

Härtill svaras emellertid: det är fara i uppskof. Men med
talet om faran i uppskof brukar man vanligtvis genomdrifva
förslag, för hvilkas genomförande motiveringen i öfrigt icke
räcker till. När denna motivering »det är fara i uppskof» kom-
mer fram, har man alldeles särskild anledning att granska den
öfriga delen af den anförda motiveringen. Jag tror, att det för-
håller sig så jämväl här.

Min mening är sålunda, att goda sakliga skäl kunna anfö-
ras för att nu icke godkänna utskottets förslag, utan i stället
bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen, hvartill jag hem-
ställer om bifall.

Herr Petersson, Alfred: Det mycket häftiga personliga
angrepp, herr Nyström behagat rikta mot mig, har varit af den
art, att det kanske bäst bemötes genom tystnad. Det riktades
dock icke enbart mot mig, utan också mot ett stort politiskt
parti, och det är därför jag begärt ordet för att säga ett
par ord.

När herr Nyström kategoriskt förklarade, att det liberala
partiet gjort försvarsfrågan till en partifråga, hvarmed vill han
bevisa denna sak? Han anförde icke ett enda ord till bevis
därför. Det vore ju lätt att här gå in i en uttömmande för-
klaring öfver, huru förhållandena utvecklat sig och fört försvars-
frågan till det nuvarande läget; tiden medgifver det dock icke,
men finnes något berättigadt i herr Nyströms uttalande i detta
fall, måste man utgå från den förutsättningen, att det liberala
partiet eller hvilket annat parti som helst här i landet icke har rätt
att hysa annan mening än det parti, som herr Nyström tillhör.

Han talade om försvarsnihilismen, att det liberala partiet egentligen hyllar teorien om försvarsnihilism; äfven det påståendet är lika obevisadt, och jag undrar, om icke herr Nyström vid närmare eftersinnande skall finna att det var öfverord, då han begagnade sådana uttryck. Ja, man kan till och med sätta i fråga, huruvida icke sådana ord af honom uttalats mot ett bättre vetande. Han bör veta, att det icke är försvarsnihilismen, som ligger till grund för partiets hållning.

»Hvad vet han», säger herr Nyström »om folkets förtroende»? Ja, herr Nyström, jag vill förklara ett litet grand, huru och med hvilken rätt jag talat om folkets förtroende samt att stora skaror af svenska folket äro borta med sina sympatier vid afgörande af denna fråga, och förklaringen är helt enkelt den, att det största partiet här i landet nödgas ställa sig afvisande mot förslaget, samt att detta visat sig vara det största vid tvänne olika val, åren 1908 och 1910; båda dessa års valsiffror visa på denna sak. Och jag frågar: hvar skall man finna uttryck för landets, för vårt folks förtroende, om icke i utgången af de allmänna valen?

Jag förbigår alldeles, hvad herr Nyström sade om min rätt eller icke rätt att hålla politiska föredrag här i landet. Det är lyckligtvis icke herr Nyström, som bestämmer den saken.

Han sade vidare, att jag själf torde ha fått erfara hvad partidisciplin vill säga och gjort detta på tvänne håll. Gentemot detta vill jag säga, att jag aldrig gått under några partidisciplinära band, hvarken nu eller tidigare. Hade jag gjort detta, hade jag sannolikt icke såsom ledamot af denna kammare behöft upptaga någon strid med herr Nyström i kväll. Skulle jag för resten tala om, hvar partidisciplinens band känts tryckande, så tryckande att det varit nödvändigt att afkasta dem, då har det varit på ett annat ställe än i det liberala partiet.

Herr Nyström åberopade Bismarck. Men herr Nyström är ingen Bismarck, och äfven om han vore det, skulle svenska folket i alla fall reagera och kommer nog alltid att reagera mot både små och stora despoter.

Herr Trygger: Fastän tiden är långt framskriden, skall jag bedja att få säga några ord i frågan.

Jag vill då först vända mig mot ett yttrande, som herr Hellberg hade, då han talade om att hänsyn borde tagas till den folkstämning, som skulle finnas utom kammaren, en folkstämning, som vore ganska naturlig och hvilken ginge ut därpå, att folket vore missnöjdt öfver, att vårt försvars kostnader stigit, samtidigt med att jämväl skatterna till stat och kommun ökats, framför allt för de små skattdragarne. I anledning häraf vill

Om nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

jag säga, att i detta fall icke är fråga om någon utvidgning af kostnaderna för försvaret. Här är endast fråga om vidmakt-hållande af vår flotta. Den kostnad, som erfordras för den pansarbåt, som nu föreslås, är ingalunda större utan snarare mindre än hvad vid tidigare tillfällen anslagits till flottan, låt vara att den är större än hvad under senare år utgått, då flot-tan lämnats så godt som utan tillräckliga anslag. Den förmenta folkmeningen är sålunda icke riktig. Ifall folket upplyses om hvad frågan gäller, kan det icke vara missnöjdt öfver det beslut, som det är fråga om att nu fatta. För öfrigt vill jag anmärka, att på senare tider åtskilliga skattebördor aflyftats från de små skattdragarne och lagts på dem, som ansetts mer bärkraftiga. Emellertid, folkets mening betyder ju synnerligen mycket, det kan icke förnekas, och den siste ärade talaren gjorde gällande, att uttryck för folkmeningen hafva vi i de allmänna valen, närmast de blifvande valen till Andra kammaren. För min del vågar jag hysa en annan mening. Folkmeningen i vårt land, sådan grundlagen känner den, uttryckes genom Riksdagen, således icke blott genom resultatet af val till Andra kammaren, utan genom resultatet af de i vederbörlig ordning förrättade valen till Första kammaren och till Andra kammaren.

Den ärade talare på gäflborgsbänken, som strax före mig hade ordet, ansåg, att högern gått lättsinnigt tillväga, när den fattade positon i den föreliggande frågan. Han sade, att högern nöjer sig med att få konstateradt, att vi behöfva pansarbåtar. Ja, sådana erkände han för öfrigt själf att vi behöfva. Men ett fel hos högern vore, att den därutöfver fordrade endast, att sakkunnige sagt, att den pansarbåtstyp, som nu är i fråga, är den bästa, hvarefter högern vore färdig att bifalla det förslag, som föreligger om en pansarbåt af denna typ. Ja, jag får erkänna, att för min del förstår jag icke, huru vi skola kunna handla annorlunda. När de sakkunnige anse, att vi måste hafva pansar-båtar, när vidare dessa sakkunnige så godt som enhälligt säga, att den föreslagna är den bästa typen för våra förhållanden, huru skall man då göra, om man icke får följa dem? Skall man vända sig till icke sakkunnige, eller skall man följa den uppfattning, man möjligen ingifvit sig själf? Man känner kan-ske på sig, att det skall vara annorlunda, men man har inga skäl därför. Jag tror, att man handlar fullkomligt riktigt, ifall man handlar på det sätt den ärade talaren ansåg oriktigt.

Till sist gjorde den ärade talaren gällande, att det icke var klokt, icke statsklokt, såsom han yttrade sig, att högern ensam söker lösa denna fråga, eller öfverhufvud taget försvarsfrågan. För min del gifver jag honom fullkomligt rätt däri, att det lyckligaste vore, om högern och det liberala partiet kunde förena sig om ett sätt, hvarpå försvarsfrågan till landets båtnad kunde

lösas, men när vänstern icke velat vara med om detta, är det väl tydligt, att högern icke haft annat att göra än att efter sitt bästa förstånd och samvete söka lösa frågan själf, ty landet kan icke ställas värnlöst mot yttre fiender.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.*

(Forts.)

Herr Nyström: Jag har icke begärt ordet för att besvara den ärade representantens på gäffleborgsbanken sista uttalande. Jag tillät mig i mitt förra anförande rikta åtskilliga hugg mot honom och det liberala partiet; han har nu besvarat dem med andra hugg, och jag tål mycket gärna att taga emot, hvad jag gifver andra.

Jag begärde ordet med anledning af herr Hellbergs yttrande, hvilket innehöll något, som är ett uttryck för den allmänna föreställningen i landet, men som icke dess mindre är alldeles felaktigt. Han yttrade sig om försvarsbudgetens tillväxt på senaste år, och det föreföll, som om han själf ansåg, att denna budget vuxit mer än andra departements budget, samt att vi öfverhufvud taget offrat mer på vårt försvar än vi hade råd till. Detta är ju en föreställning, som är ganska allmän och hvilken man ofta ser uttalad både i tidningar och eljest. Det är emellertid, som jag nyss nämnde, en alldeles felaktig uppfattning. Sveriges budget år 1900, det år han utgår ifrån, var i sin helhet 137,300,000 kronor och hade år 1910 stigit till en summa af 228,000,000 kronor samt således vuxit med närmare 91 millioner, så att ökningen utgjorde 66 %. Men om man lägger ihop de båda försvarsbudgeterna, befinnes det, att under denna tioårsperiod dessa vuxit med endast 54 %, och att således försvarets budget stigit med mindre procentantal än hela budgetens, hvilket visar, att Riksdagen under dessa år visst icke ensidigt sörjt för försvaret eller ensidigt lagt ned penningar på det, utan tvärtom tänkt på andra samhällsuppgifter i ännu högre grad. Vid en jämförelse med andra hufvudtitlar befinnes det, att justitieväsendets hufvudtitel under samma tid vuxit med 160 % — jag lämnar ut decimalerna — civildepartementets med icke mindre än 333 %, ehuru ur detta departement under perioden utbrutits ett nytt departement med 12 millioners budget. Finansdepartementets har däremot betydligt sjunkit. Ecklesiastikdepartementets budget har ökat mer än försvarsdepartementets, nämligen med nära 58 %. Dessa siffror visa, att den föreställning, nyssnämde talare gaf uttryck åt, och hvilken, såsom jag nämnde, är ganska allmän, att vi offra proportionsvis mer än vi hafva råd till på försvaret, icke är riktigt. Jag upprepar, att vi icke gifvit proportionsvis så mycket till försvarets utveckling som till utvecklingen af flera andra verk, och detta är en sak, som jag vill uppmana de herrar,

*Om ny-
anskaff-
ning af
krigsfar-
tygsmate-
riel.* hvilka under sommaren komma att tala för nästa val, att fram-
hålla för sina åhörare.

(Forts.) Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kam-
maren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herr J. T. Larsson m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkten 20 af sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den af herr J. T. Larsson m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—118;

Nej—15.

Punkterna 21—29.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

I punkt 32 af femte hufvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen, att för uppförande vid

Oscar-Fredriksborg af ett bostadshus för underofficerare samt af ett exercishus bevilja ett anslag af 173,500 kronor och däraf på extra stat för 1912 anvisa ett belopp af 86,750 krouer.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte för uppförande vid Oscar-Fredriksborg af ett bostadshus för underofficerare samt af ett exercishus bevilja ett anslag af 155,500 kronor och däraf på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 77,750 kronor.

Om uppförande vid Oscar-Fredriksborg af bostadshus för underofficerare m. m.

Herr Steffen: Jag har fått min uppmärksamhet fästad vid, att här är fråga om uppförande af en underofficersbyggnad i kasernstil med tolf lägenheter, hvardera om två rum och kök, och att den föreslagna kostnaden för dessa enligt sakkunnigas uppfattning är onaturligt hög. Då man uträknar hur mycket af kostnaden kommer per eldstad, blir det icke mindre än 3,291 kronor enligt ifrågavarande kostnadsförslag. Det är mig dock bekant, att vid Enskede uppföras sammanbyggda tvåfamiljshus till en kostnad af 1,800 kronor per eldstad samt att man i Stockholms stad icke kommit högre än till högst 2,300 kronor per eldstad för dylika lägenheter. Således, äfven om man härtill lägger 15 %, hvarmed enligt utskottet kostnaden å Rindön skulle öfverstiga kostnaden i Stockholm, blir det omöjligt att komma ens nära det abnormt höga belopp, det här är fråga om. Det förefaller mig därför, som om här skulle behöfvas ett tillägg till utskottets motivering, där det säges: »Vid en jämförelse med byggnadskostnaderna i Stockholm kan visserligen nyssnämnda kostnadsberäkning synas väl hög, men erfarenheten lär hafva visat, att det på grund af svåra bostadsförhållanden för arbetarna på byggnadsplatsen äfvensom dyra transportkostnader m. fl. ogynnsamma omständigheter ställer sig omkring 15 % dyrare att bygga vid Oscar-Fredriksborg än i Stockholm. Utskottet har emellertid velat uttala den förhoppning, att någon besparing må kunna åstadkommas, men anser sig nu icke böra framställa förslag om nedsättning i den gjorda kostnadsberäkningen». Jag yrkar, att efter detta sistnämnda ord »kostnadsberäkningen» måtte tillfogas följande: »Då emellertid den s. k. hyreskaserntyp, efter hvilken den ifrågavarande byggnadsritningen är gjord, icke förefaller tillfredsställande ute på landsbygden, utan företräde bör lämnas åt en- eller tvåfamiljshus, och erfarenheten från andra håll lär visa, att det icke är omöjligt att åstadkomma sådana äfven för lägre kostnad per eldstad än den föreslagna, synes det, som om ritningsfrågan bör underkastas en förnyad pröfning. Kungl. Maj:t bör därför hafva fria händer att utföra de ifrågavarande underofficersbostäderna efter andra ritningar än den förevisade». Om detta tillägg till motiveringen

Om uppförande vid Oscar-Fredriksborg af bostadshus för underofficerare m. m. antages, skulle i klämman ordet »ett» bortfalla, så att där skulle stå »af bostadshus» i stället för »af ett bostadshus».

Jag ber, herr talman, att få yrka, att det föreslagna tillägget måtte få ingå i motiveringen samt att ordet »ett» måtte uteslutas ur utskottets hemställan.

Friherre Gripenstedt: Den ärade talaren lämnade visserligen summan oberörd i sitt yrkande samt tycktes vilja öfverlämna åt Kungl. Maj:t att hafva fria händer vid bestämmandet, huru dessa bostäder för underofficerare skulle uppföras, men utgångspunkten var att han ville hafva flera byggnader i stället för en byggnad, som han ansåg olämplig på ifrågavarande plats. Den afdelning af statsutskottet, som hade den första handläggningen af detta ärende åt sig uppdragen, var ute på platsen, besåg ritningarna och fann att förslaget var ganska väl grundadt, ehuru afdelningen tyckte, att priset per eldstad och rum var högt. Jag får emellertid säga, att skulle det byggas flera hus, blefve det med all säkerhet dyrare. Att de vid Enskede uppförda byggnaderna kunnat utföras till billigare pris vill jag icke bestrida, men jag antager, att de äro af enklare beskaffenhet och icke så solida. Det förslag, som föreligger från Kungl. Maj:t, innefattar endast en byggnad, och jag tror det verkligen icke är skäl att med anledning af ett sådant här nu väckt förslag göra ändring vare sig i motiveringen eller i klämman. Särskildt ber jag att få påvisa, att ingen reservation afgifvits mot utskottets utlåtande. Om således denna kammare gör en ändring i detta afseende, så blir det sannolikt olika beslut i båda kamrarna och hvad beträffar olikheten i motiveringen, komme den då att falla bort i skrifvelsen till Kungl. Maj:t. Jag finner således ingen anledning att frångå hvad utskottet föreslagit och ber därför att få yrka bifall därtill.

Herr Steffen: Jag ber få meddela, att ett liknande förslag till ändringar i motivering och kläm kommer att framställas i Andra kammaren.

Friherre Gripenstedt: Detta förändrar icke alls min uppfattning i saken, och jag ber i alla fall att få vidhålla mitt yrkande.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afsende på föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Steffen*, att beträffande motiveringen i tredje stycket å sid. 36 i det tryckta utlåtandet efter slutordet »kostnadsberäkningen» tillfogades följande: »Då emellertid den s. k. hyreskaserntyp, efter hvilken den ifrågavarande byggnadsritningen är gjord, icke före-

faller tillfredsställande ute på landsbygden, utan företräde bör lämnas åt en- eller tvåfamiljshus, och erfarenheter från andra håll lär visa, att det icke är omöjligt att åstadkomma sådana äfven för lägre kostnad per eldstad än den föreslagna, synes det som om ritningsfrågan bör underkastas en förnyad pröfning. Kungl. Maj:t bör därför hafva fria händer att utföra de ifrågasatt underofficersbostäderna efter andra ritningar än den förvisade». I sammanhang härmed skulle i den s. k. klämman göras den ändring, att ordet »ett» näst framför ordet »bostadshus» utelämnades.

*Om upp-
förande
vid Oscar-
Fredriks-
borg af
bostads-
hus för
underoffi-
cerare
m. m.*
(Forts.)

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 33—42.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

På framställning af herr talmannen beslöts att till ett annat sammanträde uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående särskild godtgörelse åt ordförande i kommunalnämnd,

nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, och

nr 29, i anledning af väckta motioner om införande i rege- ringsformen af bestämmelser angående församlingsfrihet.

Justerades ytterligare ett protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 12,23 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 12 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollet för den 5 i denna månad.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 115, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 98 med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnpliktslagen den 14 juni 1901;

nr 116, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar;

nr 117, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten; samt

nr 118, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 6, 23 och 24 §§ i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura.

Anmäldes och bordlades

sammansatta stats- och bankoutskottets nr 1 utlåtanden:

nr 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa m. m. samt om anslag till utredningens verkställande,

nr 2, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om ökning af fonden för befrämjande af handtverk och därmed jämförlig mindre industri, *dels ock* Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af anslag för täckande af förvaltningskostnader för nämnda lånefond år 1812, samt

nr 3, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverförande af visst belopp till den i 19 § af lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 107, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om beviljande af ett till understödjande af utdikningar och vattenaftappingningar afsedt anslag med benämningen allmänna afdikningsanslaget,

nr 108, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 46 § i förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894, och

nr 109, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodomäner till småbruk;

andra särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 124 angående omorganisation af tekniska högskolan m. m. äfvensom lönereglering för lektorer m. fl. befattningshafvare vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m., samt i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen; äfvensom

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ordensväsendets afskaffande.

Herr talmaunen yttrade, att efter öfverenskommelse mellan talmännen omröstningar jämlikt 65 § riksdagsordningen komme att vid kamrarnas sammanträden tisdagen den 16 innevarande maj anställas öfver de för sådana omröstningar föreslagna voteringspropositioner, som då vore af båda kamrarna godkända.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande den 10 i denna månad bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets utlåtanden nr 26—29, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 71—84, bevillningsutskottets betänkanden nr 24 och 25 samt 27 och 28, lagutskottets utlåtanden nr 48 och 49, jordbruksutskottets utlåtanden nr 96—106 äfvensom Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag skall anhålla att få föreslå, att de i dag första gången bordlagda ärendena uppföras främst på föredragningslistan till näst-

kommande plenum och att bland de två gånger bordlagda ärendena lagutskottets utlåtande nr 46 måtte uppföras näst efter bevillningsutskottets betänkande nr 28.

Denna hemställan bifölls.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kam-
maren åtskildes kl. 3,28 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
